

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Hoitotyön koulutusohjelma / Terveystenhoitaja

Saara Keisala

ISIEN KOKEMUKSIA PERHEVAPAISTA

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Hoitotyön koulutusohjelma

KEISALA, SAARA

Isien kokemuksia perhevapaista

Opinnäytetyö

50 sivua + 3 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Sinikka Koho

Toimeksiantaja

Kouvolan kaupungin neuvolatoiminta

Toukokuu 2013

Avainsanat

perhevapaat, isyys, vanhemmuus, parisuhde, tasa-arvo

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata ja arvioida isien kokemuksia perhevapaista. Tutkimuksessa haetaan vastauksia tutkimuskysymyksiin, millainen on isien motivaatio perhevapaaseen, miten perhevapaa on vaikuttanut perheeseen, työhön ja perheen talouteen isän näkökulmasta sekä miten perhevapaaajärjestelmää voidaan kehittää.

Tutkimus kuuluu laadullisen tutkimuksen alaan. Menetelmällisenä keinona käytetään teemahaastattelua ja tarkastelunäkökulmana motivaatioteoriaa. Aineisto hankittiin haastattelemalla kuutta (6) vanhempainvapaalla, isäkuukaudella tai hoitovapaalla ollutta isää. Pelkästään isyysvapaata pitäneet isät rajattiin tutkimuksesta pois. Haastatelluaineisto kerättiin helmi-maaliskuussa 2013.

Tutkimus osoitti, että isien perhevapaa on tarpeellista ja se koetaan käyttäjien keskuudessa pääosin myönteiseksi ja antoisaksi. Se kykenee tukemaan perheen sisäistä työnjakoa, tasa-arvoa, parisuhdetta ja erityisesti isän ja lapsen vuorovaikutussuhdetta. Tiedottaminen isien oikeuksista perhevapaisiin osoittautui tämän tutkimuksen mukaan puutteelliseksi. Perhevapaiden markkinointia näyttäisi olevan tarpeen lisätä ja tehostaa. Neuvolat ovat yksi tärkeistä viestintäkanavista, joiden kautta isille kohdennettua markkinoivaa informaatiota olisi syytä kehittää. Yhteiskunnan tarjoama taloudellinen tuki koetaan liian niukaksi pidemmillä perhevapailla. Jatkotutkimuksen haasteina voisivat olla ennen ja jälkeen perhevapaaudistuksen vapaita käyttäneiden isien kokemusten tutkiminen ja perhevapaiden markkinoinnin kehittäminen neuvoloissa.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Health Care

KEISALA, SAARA

Fathers' Experiences of Family leaves

Bachelor's Thesis

50 pages + 3 pages of appendices

Supervisor

Sinikka Koho, Senior lecturer

Commissioned by

Child health clinics of Kouvola city

May 2013

Keywords

family leave, fatherhood, parenthood, relationship, equality

The purpose of this research is to describe and evaluate fathers' experiences of family leaves. The aim is to find out how motivated fathers are to family leaves and what the motivating factors are. The research also looks for answers to the family leave's effect on the family, work and the family's finance as well as the ways the family leave system can be developed.

This research is a qualitative one and the material was collected by theme interviews and was observed from the perspective of the motivation theory. Six (6) fathers were interviewed. They had experience of "father month", parental leave and unpaid maternity leave. The fathers, who had been only on paternity leave, were outlined from the research. The interviews were carried out in February and March 2013.

According to results of this research, family leaves were necessary and the fathers found them positive and rewarding. They can support sharing the housework more evenly between the parents. They can also contribute to equality and the relationship between the parents and especially to deepening the father-child interaction. Based on the results it can be concluded that the information and marketing fathers' family leaves should be intensified and enhanced. Child health clinics are important information and marketing channels for that. The financial support of society to parents on long-term family leave is too low.

A topic of further study could be e.g fathers' experiences of family leaves before and after the family leave reform (2013) and the development of the family leave marketing in child health clinics.

ALKUSANAT

Perhevapaiden käyttö isien keskuudessa on aiheena kiinnostanut minua jo pitkään. Olen läheltä saanut seurata lapsiperheiden elämää ja parisuhteiden ja lapsi-vanhempisuhteiden kehitystä pohtien mielessäni perheen ja työn yhteensovittamisen haasteellisuutta. Perhevapaiden hyödyntäminen on mielestäni tärkeää laajemminkin yhteiskunnallisen tasa-arvon kehityksen kannalta. Aiheen kiinnostavuus sai henkilökohtaisen lisänsä omasta perheenisäyksistäni kahdeksan kuukautta sitten ja konkretisoituu aviomieheni, esikoisemme isän jäätyä perhevapaalle tämän työn valmistumisen aikoihin.

Perhevapaisiin perehtyminen etenkin isien näkökulmasta on tärkeää myös ammatillisesti. Esimerkiksi neuvolan terveydenhoitajalla on näin paremmat mahdollisuudet tukea ja kannustaa isiä hyödyntämään perhevapaita.

Haluan kiittää lehtori Sinikka Kohoa tutkimustyöni asiantuntevasta ohjauksesta ja Kouvolan kaupungin neuvolatoiminnan osastonhoitaja Johanna Mertaa työn toimeksiannosta ja kiinnostuksesta hyödyntää tutkimustuloksia neuvolatoiminnan kehittämässä.

Opinnäytetyöni on omistettu perhevapaalla olevalle aviomiehelleni Terolle ja esikoiselleni Leolle. Erityiskiitokset kaikesta tuesta ja kannustuksesta äidilleni Irjalle sekä tädilleni Leenainkerille ja miehelleni Timolle.

Kuusankoskella 8.5.2013

Saara Keisala

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

ALKUSANAT

1	JOHDANTO	7
2	PARISUHTEESTA VANHEMMUUTEEN JA ISYYTEEN	8
	2.1 Parisuhde muuttuu perheenlisäyksen myötä	8
	2.2 Vanhemmuus	10
	2.3 Isyyden monet roolit	12
	2.4 Isä-lapsisuhde ja varhainen vuorovaikutus	14
3	TYÖELÄMÄSTÄ PERHEVAPAIISIIN	17
	3.1 Suomalaisen perhevapaajärjestelmän kehityspiirteitä	17
	3.2 Isien käyttämät perhevapaat ja motivaation merkitys	20
	3.3 Perheen ja työn yhteensovittaminen	22
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ	24
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	25
	5.1 Tutkimusmenetelmänä teemahaastattelu	25
	5.2 Kohderyhmä ja aineiston keruu	27
	5.3 Aineiston analyysi ja tulosten esittäminen	28
6	TUTKIMUSTULOKSET	28
	6.1 Taustatiedot	29
	6.2 Motivaatio	30
	6.3 Taloudellinen vaikutus	34
	6.4 Perhevapaajärjestelmä	35
7	TULOSTEN TARKASTELU JA ARVIOINTI	36
	7.1 Tulosten tarkastelu tutkimuskysymyksittäin	36
	7.1.1 Isien motivaatio, oma mielenkiinto ja vaikuttaneet tekijät perhevapaaseen	36

7.1.2 Perhevapaan vaikutus perheeseen, työhön ja perheen talouteen isien näkökulmasta	37
7.1.3 Isien kehittämissuositukset perhevapaajärjestelmään	37
7.2 Tutkimusprosessin luotettavuuden ja eettisyyden arviointi	38
8 POHDINTA	41
LÄHTEET	44
LIITTEET	

Liite 1. Kutsu haastateltaville

Liite 2. Haastateltavan henkilökohtainen suostumuslomake

Liite 3. Isien kokemuksia perhevapaista -teemahaastattelun runko

1 JOHDANTO

Perhevapaista on julkisuudessa keskusteltu jo pitkään (Aro 2013; Eerola 2013; Henrichsson 2013; Lähteenmaa 2013; Jansson 2013; Pääkkö-Matilainen 2013; Sarala 2013; Turunen 2013; Walther 2013). On haettu ratkaisumallia, joka palvelisi niin lasta, äitiä, isää, työnantajaa kuin yhteiskuntaakin. Perhevapaista työnantajille aiheutuvia kustannuksia on haluttu jakaa tasaisemmin lapsen molempien vanhempien työnantajien kesken. Isiä on yritetty kannustaa jo pitkään pitämään nykyistä enemmän perhevapaata ja osallistumaan lapsen hoitoon kotona. Silti edelleen äidit ovat useimmiten vastuussa lapsen kotihoidosta (Salmi & Lammi-Taskula 2004, 46). Tämä vaikuttaa myös äitien työuraan ja saattaa nostaa kynnystä palata työhön pitkän poissaolokauden jälkeen. Lisäksi vanhempien erot lapsiperheissä ovat lisääntyneet. Hallituksen esityksessä (111/2012 vp, 5) on perhevapaajärjestelmän kehitystyötä perusteltu muun muassa sillä, että esimerkiksi vanhempainvapaan tasaisempi jakautuminen vanhempien kesken lisää vanhempien yhteistä vastuuta lapsista ja vahvistaa isän ja lapsen välistä suhdetta sekä edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa ja lasten ja perheiden hyvinvointia. Voidaankin pohtia, auttaisiko perhevapaiden tasaisempi jakautuminen isien ja äitien kesken lisäämään vanhempien keskinäistä ymmärrystä toistensa työhön ja sitä kautta ylläpitämään myös parisuhteiden hyvinvointia ja liittoja. Isien perhevapaiden käytöllä olisi siis myönteistä vaikutusta moniin asioihin, mutta edelleen suurin osa isistä ei hyödynnä kaikkia heille suunnattuja perhevapaita (Hallituksen esitys 111/2012 vp, 5).

Jos perhevapaajärjestelmää halutaan kehittää ja markkinoida perhevapaita isille, on tärkeää selvittää isien motivaatiota ja suhtautumista perhevapaisiin. Toinen kysymys kuuluu, millaisia kokemuksia heillä vapaista on ja onko isillä kenties kehittämisehdotuksia perhevapaajärjestelmään. Tammikuussa 2013 voimaan tullut perhevapaauudistus (Kansaneläkelaitos 2013 b) antaa uudenlaisia mahdollisuuksia etenkin isille hyödyntää vapaita ollakseen lapsensa kanssa kotona. Tähän helmi-maaliskuussa 2013 tehtyyn haastattelututkimukseen osallistuneet kaikki isät (N=6) ovat pitäneet perhevapaita aikaisemman perhevapaalain mukaan. Olikin mielenkiintoista selvittää, esittäisivätkö tämän tutkimuksen haastatellut isät samoja parannusehdotuksia perhevapaisiin kuin mitä on juuri tehty vai tulisiko esille muita ratkaisumalleja. Tässä tutkimuksessa vain aikaisemman lain mukaista isyysvapaata pitäneet isät rajattiin pois ja haastatelluiksi kutsuttiin vanhempainvapaata, isäkuukautta tai hoitovapaata hyödyntäneet isät. Tut-

kimustuloksia on tarkoitus hyödyntää neuvolatyössä. Työn toimeksiantajana toimi Kouvolan kaupungin neuvolatoiminta.

2 PARISUHTEESTA VANHEMMUUTEEN JA ISYYTEEN

Saduissa on usein onnellinen loppu, kun prinsessa saa prinssinsä hääkellojen soidessa. Voidaan vain arvailla, mitä sen jälkeen tapahtuu. Onnellisina pysyvät ne pariskunnat, jotka ovat etukäteen jo asennoituneet liittoon niin, että muutokset tulevat olemaan osa elämää. Uudet haasteet jopa tulvivat joskus parisuhteeseen, vaikka molemmat haaveilisivat tasaisen seesteisestä arjesta (Porio 2007, 24). Yksi muutoksista parisuhteeseen tulee esimerkiksi perheenisäyksen muodossa. Pieni vauva muuttaa toki perheen arkea, mutta myös parisuhdetta, tuoden siihen uutta syvyyttä ja monitasoisuutta.

2.1 Parisuhde muuttuu perheenisäyksen myötä

Parisuhde on nimensäkin mukaisesti kahden liitto. Kun lapsi syntyy perheeseen, se tuo mukanaan monia muutoksia käytännön arkielämään. Samoin vanhempiensa ihmissuhteet ja tunteet muuttuvat. Kuitenkaan ei voi ajatella että parisuhde vain muuttuisi kolmiosuhteeksi, parisuhteen jäädessä taka-alalle. Toki näin usein on, että vanhemmat eivät tunnu ehtivän tai jaksavan oikein hoitaa parisuhdettaan silloin, kun pieni vauva on tullut perheeseen. Huomio on keskittynyt vauvaan ja lapsiperheen arjen toimintoihin. Siitä huolimatta parisuhde on olemassa edelleen. Se on kahden aikuisen välinen ihmissuhde, ja se vaatii oman huomionsa. (Lammi-Taskula & Salmi 2009, 50.)

Pieni lapsi perheessä muuttaa arkielämän täysin. Yö ja päivä saattavat vaihtaa paikkaa, aikuisten tarpeet ja mieliteot jäävät taka-alalle ja vuorokauden toiminnot suoritetaan lapsen tarpeet etusijalle asettaen. Erityisesti tällöin koetellaan kuinka vahvalla pohjalla yhteinen sitoutuminen parisuhteeseen ja perheeseen on. (Porio 2007, 27–28.) Tässä tilanteessa ”tahdon”-sanalla on erityisen vahva merkitys. Pariskunnan on opittava sopeutumaan uuteen tilanteeseen ja ymmärrettävä, että suhteessa on alkanut uudenlainen aikakausi. Elämisen arkea helpottaa, kun vanhemmat luovat perheelleen uudenlaisen yhteisen rytmin. (Porio 2007, 28.) Yhteinen näkemys perheen arkielämään syntyy helpommin, kun on ymmärrystä puolison tarpeita ja tunteita kohtaan. Vanhemmuuden roolin lisäksi molemmilla on edelleen puolison rooli, ja näiden eri roolien kanssa on opittava taiteilemaan yhteiseloä. Muotoutui sitten perheen sisäiset roolit ja työnjaot miten tahansa, ymmärrystä tarvitaan. Usein se osoittautuu vauvaperheessä

haasteelliseksi, kun toinen vanhemmista saattaa hoitaa lasta tai lapsia kotona ja toinen käy ansiotyössä. Nämä roolit ja työtehtävät eroavat aika lailla toisistaan. Molempien päivärytmi on omalla tavallaan, omien tehtävien myötä. Parisuhteen haasteeksi voi muodostua se, ettei molempien väsyneiden vanhempien omat tarpeet tule tyydytetyksi. Molempien vanhempien pyörittäessä ”omaa arkeaan”, ei välttämättä ole helppo ymmärtää asioita toisen näkökulmasta. ”Työnkierrosta” voisi ehkä olla apua. Roolien vaihtaminen välillä toisin päin voisi ehkä avartaa omaa näkökulmaa ja auttaa ymmärtämään toisen työtä. Ymmärrys luo taas sopuisuutta ja kunnioitusta, joiden turvin vauva-arjestakin selviää varmasti kunnialla parisuhdetta samalla ylläpitäen. Tähän ”roolin vaihtamiseen” on yhteiskunnalla tarjolla ratkaisuja perhevapaiden muodossa. Molemmilla vanhemmilla on vuorotellen mahdollisuus jäädä kotiin hoitamaan lasta, kun toinen on ansiotyössä.

Vaikka lasten syntyminen perheeseen tuo mukanaan ehkä paljon myllerrystä niin arkeen, ihmissuhteisiin kuin tunteisiinkin, niin se tuo myös paljon rikkautta, rakkautta ja elämäntäyteisiä hetkiä sekä arvokkaita kokemuksia. Haasteidenkin keskellä on tärkeää muistaa, että juuri silloin on kasvun paikka ja mahdollisuus kehittyä. Parisuhteella on perheellisyyden myötä mahdollisuus syventyä ja monipuolistua vahvaksi kumppanuudeksi, joka pitää sisällään voimakkaan tahtotilan yhteiseen hyvään, niin parisuhteen kuin perheenkin suhteen. (Porio 2007, 28.)

Lapsen syntyminen perheeseen saattaa aiheuttaa hankaluuksia parisuhteeseen ja jopa johtaa parisuhteiden eroihin (Väestöliitto 2013; Kontula 2009, 81–82). Parisuhteiden eroja ei pystytä täysin tilastoimaan, sillä osa pariskunnista elää avoliitossa ja osa avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Avoliittojen eroista ei löydy tilastotietoa. Jotakin suuntausta erojen määrästä voinee kuitenkin päätellä avioliittojen ja avioerojen määrien muutoksista ja suhteesta toisiinsa viimeisten viiden vuosikymmenen aikana. Avioliitot ovat vähentyneet viidessäkymmenessä vuodessa yli 36 000 liitosta reiluun 28 000 avioliittoon. Avioerojen lukumäärä taas on melkein kolminkertaistunut samassa ajassa. Suhteutettuna avioliittojen määrään, avioerot ovat lisääntyneet vuodesta 1965 vuoteen 2011 yli 34 prosenttia. (Tilastokeskus 2013.)

Lapsiperheiden eronneisuudesta löytyy myös tilastotietoa. Vuosien 1997–2008 välisenä aikana erot lapsettomien avioparien kohdalla on ollut 34,2–43,3 % välillä, kun taas lapsiperheiden vastaavat erot prosenttilukuina ovat olleet 56,7–65,8. Avioerot ovat siis

yleisempiä lapsiperheissä kuin lapsettomissa liitoissa. (Väestöliitto 2013.) Tutkimuksen mukaan suomalaiset nuoret, lapsettomat naiset ovat onnellisimpia parisuhteessaan. Toisaalta lapsen synnyttäminen tuo naisille joksikin aikaa onnea enemmän kuin miehille. Miehet ovat sopeutuneet uuteen tilanteeseen perheessä naisia heikommin. Vuosi lapsen syntymän jälkeen onni ja tyytyväisyys parisuhteessa yleensä vähenevät. Vanhemmat käyttävät aikaansa enemmän lastenhoitoon kuin parisuhteeseensa tai omiin harrastuksiinsa. Toisille pariskunnille lapsen saaminen kasvattaa parisuhdeonnea, mutta monille pariskunnille se johtaa kriisiin parisuhteessa ja on jopa laukaiseva tekijä erolle. (Kontula 2009, 81–85.) Pohja parisuhteen onnellisuudelle muotoutuu erityisesti puolisoitten välisestä vuorovaikutuksesta. Vahvoja tekijöitä parisuhdeonnen kokemiselle ovat tunne suhteen oikeudenmukaisuudesta sekä puolisoilta saatava sosiaalinen tuki. (Kontula 2009, 131–132.) Vuoden 2003 perhebarometrin mukaan naisille tärkeitä avioeroon johtaneita syitä olivat muun muassa: puolison vähäinen tuki, epätasainen vastuunjako kodin arjen tehtävistä ja välinpitämätön tai laiminlyövä suhtautuminen lapsiin sekä arvostuksen ja kunnioituksen puute (Paajanen 2003, 72). Ymmärrys puolisoa ja hänen tilannettaan kohtaan edistävät oikeudenmukaisuuden toteutumista. Onnellisessa parisuhteessa molemmilla on halu kuulla ja ymmärtää rakasta puolisoa (Porio 2007, 165). Kummankin vanhemman käyttäessä perhevapaita, heille molemmille karttuu kokemusta eri rooleista, kuten lapsen- ja kodinhoitajan sekä ansiotyössä käyvän vanhemman roolista. Näin ymmärrys toista kohtaan lisääntyy, ja tämä taas edistää parisuhteen hyvinvointia. Lastenneuvoloiden yhtenä tavoitteena on tukea vanhempia vanhemmuudessa sekä parisuhteen hoitamisessa (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010; Sosiaali- ja terveysministeriö 2004 b, 21). Neuvolat ovat myös yksi perhevapaista informaatiota vanhemmille välittävä taho.

2.2 Vanhemmuus

Kristerin (1999, 13) mukaan vanhemmuus on moninainen asia. Tässä tutkimuksessa vanhemmuudella tarkoitetaan sitä roolia, joka muodostuu, kun pariskunnalle syntyy lapsi ja isästä ja äidistä tulee vanhempia. Vanhemmuudella eri merkityksissäänkin on aina suuri merkitys. Erityisesti pienten lasten vanhemmuudesta puhuttaessa sillä on varmasti suuri vaikutus lapseen ja hänen kehittymiseen aikuiseksi. Toki muutkin tekijät vaikuttavat suuresti lapseen, kuten perintötekijät, ympäristö ja koko yhteiskunta kaikkine puolineen. Voidaan kuitenkin sanoa, että perusturvallisuus määrää pitkälti sen, miten lapsi reagoi ympärillään tapahtuviin asioihin ja miten hänen luonteelleen

ominaiset piirteet tulevat esille. Perusturvallisuuteen taas vaikuttaa merkittävästi lapsen ja vanhemman välinen suhde toisiinsa. (Kristeri 1999, 13.) Monien tutkimusten mukaan parisuhde on merkittävin voimavara kasvussa vanhemmuuteen (Kaila-Behm 1997, 127; Tarkka 1996, 117; Karila 1989, 65; Rajala & Ruoppila 1983, 228).

Neuvoloiden ja päiväkotien työntekijät seuraavat asiakkaittensa vanhemmuutta aitiopaikalta. He näkevät muutokset, jotka liittyvät perheen uuteen aikakauteen perheellisyyden myötä. Stakes teetti vuonna 2000 päiväkotien (N=650) ja neuvoloiden työntekijöille (N=361) kyselyn, joka liittyi Vanhemmuuden aika -hankkeeseen. Kyselyn mukaan työntekijät (N=1011) halusivat tukea vanhemmuutta tulevaisuudessa enemmän muun muassa korostamalla vanhemmille perheenjäsenten yhteisen ajan merkitystä. Tämän asian nähtiin vaikuttavan lapsen kehitykseen sekä perhe-elämän tasapainoisuuteen. Kyselyssä tuli myös esille tarve laajemmalle yhteiskunnalliselle muutokselle ja arvokeskustelulle. Yhteiskunnalta toivottiin enemmän taloudellista tukea lapsiperheille. Tuloksista tuli ilmi myös huoli vanhempien pitkistä työpäivistä. Työolosuhteisiin sekä työaikoihin haluttiin enemmän tukea ja joustoa, jotta vanhemmilla jäisi enemmän aikaa perheelle. (Lammi-Taskula & Varsa 2001, 33–34, 61–63.)

Vanhemmuudella on moninaiset vaikutukset lapsen kehitykseen. Sen riittävyydellä tai riittämättömyydellä on omat seurauksensa muun muassa lapsen itsetuntemukseen, omanarvontunteeseen, tunne-elämään, riippuvuuksiin, omaan vanhemmuuteen tulevaisuudessa ja henkisyteen. Jos vanhempi itse on saanut osaksensa riittämätöntä vanhemmuutta lapsuudessaan, saattaa sillä olla vaikutusta hänen omaan vanhemmuuteensa myöhemmin. Käyttäytymismallit ja kasvatustavat usein toistuvat seuraavassakin sukupolvessa. (Kristeri 1999, 38–54.) Suomalaisissa perheissä on todettu autonomisen vanhemmuuden (arvostavat ihmissuhteitaan ja pystyvät avoimesti ilmaisemaan tarvitsevansa ja kaipaavansa läheisiään) vaikuttavan lasten psyykkiseen hyvinvointiin pitkällä aikavälillä. Esimerkiksi autonomisten äitien lasten on todettu olevan yhden-toista vuoden ikäisenä muita empaattisempia ja autonomisten isien lapsilla havaittiin vähemmän haasteita sosiaalisissa suhteissa ja ajattelutaidoissa. (Kouvo & Silvén 2010, 114, 123.) Perhevapaiden hyödyntämisen vähyyys isien keskuudessa voi sekin juontaa juurensa osittain siitä, ettei tämän päivän pienten lasten isien omat isät ole olleet perhevapailla. Asenteiden ja tapojen muuttuminen vaatii aikaa. Ja koska lapset ottavat vanhemmistaan mallia omaan vanhemmuuteensa (Kristeri 1999, 70), onkin tärkeää näyttää tämän päivän pienille lapsille, että molemmat vanhemmat pystyvät, osaavat ja

ehtivät olla läsnä ja että heillä on aikaa lapsillensa. Seuraavalle sukupolvelle jaettu vanhemmuus voikin tarkoittaa automaattisesti myös sitä, että molemmat vanhemmat jakavat vastuun lastenhoidosta tasapuolisemmin.

Perhevapaalain uudistuksella pyritäänkin vanhempien sekä yhteiskunnallisten asenteiden muutokseen. Kun isät hoitavat lapsia kotona itsenäisesti, vanhemmat tottuvat siihen, että isäkin voi ottaa hoitovastuun lapsesta. (Hallituksen esitys HE 111/2012 vp, 8.) Tämä edistää jaettua vanhemmuutta sekä tasa-arvoa.

2.3 Isyyden monet roolit

Julkisuudessa sekä asiantuntijoiden puheenvuoroissa on viime vuosina ollut paljon esillä isyys ja isyyden monet roolit. Vanhemmuutta opettavan ja tutkivan kasvatustieteiden professori Jouko Huttusen mukaan tässä keskustelussa on kuitenkin muutamia puutteita. Ensiksikin isän on ehkä ollut vaikeata yksilönä poimia moniäänisestä keskustelusta käytännön vinkkejä omaan isyyteensä. Toiseksi isyyttä ohjeistetaan ehkä liian yleisellä tasolla, koska vanhemmuuskeskusteluissa ei yleensä uskalleta kohdistaa huomioita ihan konkreettisiin kasvatustilanteisiin. Monesti vasta erotilanteessa tulee esille, että mies oli ymmärtänyt perheestään huolehtimisen tai vastuun ottamisen täysin eri tavalla kuin hänen puolisonsa. (Huttunen 2001, 149.)

Huttunen (2001) esittää isyyden eri roolit kahtena eri kehityssuuntana, joista löytyy neljä erilaista isän toimintatapaa selittävää juonetta. Perinteisen isyyden mallin rinnalle on muodostunut ohenevan isyyden kehityssuunta, jossa isyys ajatellaan vain biologisena tai juridisena roolina ja psykologinen isyys jää vähemmälle tai kokonaan huomiotta. Tällainen suuntaus on otollisempi isille, jotka asuvat erillään lapsistaan. Vahvistuva isyys on taas ominaisempaa yksinhuoltajaisille. Tähän suuntaukseen kuuluu olennaisesti miehen vahva sitoutuminen isyyteensä. Vahvistuvan isyyden mallin mukaisesti elävä isä jää helpommin kotiin hoitamaan lasta ja suhtautuu jaettu vanhemmuus -malliin myönteisesti. Ohenevan isyyden vaihtoehdoiksi Huttunen määrittelee *siittäjä-isän*, joka on syntynyt lyhyestä suhteesta eikä käsitä sosiaalista isyyttä. Toinen vaihtoehto on *niukalti isä*, joka perheessä on poissaoleva tai ei asu yhdessä lapsen kanssa tai on loitonnut eron takia. Vahvistuvan isyyden vaihtoehtoina Huttunen esittää *osallistuvan isän* roolin, jossa mies on saatavilla, vastuullinen ja vuorovaikutuksellinen. Toinen vaihtoehto tässä suuntauksessa on *hoitava isä*, jolle hoivaaminen,

itsenäisyys ja laaja osaaminen ovat ominaispiirteitä isyyden roolissaan. (Huttunen 2001, 153.)

Osallistuvan isyyden raameihinkin mahtuu erilaisuutta *avustavasta isyydestä sitoutuneeseen isyyteen*. Avustava isä on usein lisäresurssi äidille esimerkiksi ruoan lämmitäjänä, lapsenhoitajana, leikittäjänä, kuskina jne. Toisaalta hän voi olla ylimääräinen iso lapsi, jolle äidin täytyy jatkuvasti muistuttaa isän velvollisuuksista ja kertoa toimintaohjeita eri tilanteisiin. Isä saattaa mieltää kotityöt ”naisten töinä”, joita hän voi pyydettyäessä ja tilapäisesti tehdä. Tällöin äiti on edelleenkin se, joka huolehtii suunnitelmallisesta ja vastuullisesta vanhemmuudesta. Sitoutunut isyys pitää sisällään erityisesti vastuunottamista lapsen arjen sujumisesta ja hänen tarpeiden tyydyttämisestä. Sitoutunut isä ajattelee isyyden kokoaikaisena toimena, eikä koe itseään äidin sijaiseksi tai lapsenvahdiksi. Lapsi on sitoutuneen isän mielessä jatkuvasti läsnä olevana. (Huttunen 2001, 163-170.)

Hoiva-isyyttä kuvaa myös termi *uusi isyys*, josta on keskusteltu jo toistakymmentä vuotta. Hoitava isä toteuttaa käytännössä jaetun vanhemmuuden mallia. Tämä käsite ei sisällä enää selkeitä äidin ja isän roolijakoon perustuvia eroja. Hoitava isä aloittaa hoivaamisen ja osallistumisen lapsen hoitoon heti lapsen syntymästä alkaen. Hän osallistuu varhaishoitoon aktiivisesti, mutta antaa hellyyttä ja hoivaa myöhemminkin, muiden fyysisten ja älyllisten vuorovaikutusmuotojen lisäksi. Uudessa isyydessä lapsenhoito nähdään hoitotyönä, jonka kuka tahansa voi oppia harjoittelun ja kokemuksen kautta. Se ei siis ole vain naisille kuuluvaa luontaista toimintaa, vaan myös isät voivat oppia tyydyttämään lapsen tarpeet täydellisesti ja näin hoivatyön jakamiselle äidin kanssa ei ole mitään esteitä. (Huttunen 2001, 171.) Vanhan ja uuden isyyden eroavaisuus selittyy asennemuutoksella: hoitavat isät arvostavat lastenhoitoa ja ”naisten töitä” niin paljon, että viitsivät nähdä vaivaa ja antaa aikaansa niiden oppimiseen hyvin (Huttunen 2001,173).

Perhevapaita käyttävät isät kuuluvat vahvistuvan isyyden mallia toteuttaviin isiin. Se, ovatko isät perhevapailta sitten osallistuvia vai hoitavia isiä ja avustavia vai sitoutuneita, riippuu vielä paljon isän omasta asenteestaan ja äidinkin. Jos äiti on kuitenkin perhevapaan ajan muualla kuin kotona, eli ansiotyössä tai opiskelijana, ottaa isä tietysti hoitavan isän roolin herkemmin ja oppii tämän roolin tehtäviä koko ajan enemmän

ja tuntee itsensä varmaksi hoitotyössään. Isyyden roolin muuttumiseen ja asenteisiin pystytään siis paljon vaikuttamaan sillä, että useammat isät käyttävät perhevapaita.

2.4 Isä-lapsisuhde ja varhainen vuorovaikutus

Varhaiskasvatus on lapsen kehityksessä erittäin tärkeää. Merkittävimpiin pedagogeihin lukeutuvan italialaisen Maria Montessorin kasvatustilfilosofian mukaan lapsen ensimmäinen kehitysaste syntymästä kolmevuotiaaksi on aikaa, jolloin lapsi oppii ja vastaanottaa asioita ympäristöstään tiedostamattaan. Eri herkkyykskausien ja koko ajan uutta tietoa vastaanottavan psyyken vaikutuksella määräytyy lapsen tunnemaailman sekä älyllisyyden kehitys. Toinen kehitysvaihe ajoittuu kolmesta kuuteen ikävuoteen, jolloin psyykkisten toimintojen tietoisuus kehittyy lapselle vähitellen. Montessorin teorian mukaan lapsi on kuuden vuoden iässä sisäistänyt ulkopuolista maailmaa sen verran, että aikuisien näyttämällä esimerkillä on yhä suurempi osuus lapsen psyykkisten toimintojen ohjauksessa. (Ojala 1993, 107–110.) Ennen lapsen kouluikää vietetty aika lapsen kanssa on siis merkitsevässä roolissa lapsen kehityksen kannalta. Myös vanhempien esimerkillä on suuri vaikutus lapsen käyttäytymiseen ja toimintaan. Perhevapaat ja se, että myös isät hyödyntävät niitä, vaikuttavat lapsen psyyken kehittymiseen sekä esimerkin omaksumiseen.

Lasten psykoanalyttikko Didier Dumasin mukaan isän ja äidin keskinäisellä puheella, sillä miten he yhdessä jakavat vastuun lapsesta, on suuri vaikutus lapsen mielen rakenteeseen. Kun äidin kohtu on tärkeä lapsen kehon rakentumisessa, on myös isän mielen rakenteet tärkeä tekijä lapsen psyykkisessä rakentumisessa. (Dumas 2008, 9.)

Viime vuosikymmenen ajan on yhteiskunnassa tavoiteltu perhevapaiden tasaisempaa jakautumista vanhempien kesken. Yhtenä syynä on ollut vahvistaa lapsen ja isän välistä suhdetta. (Hallituksen esitys HE 111/2012 vp, 5.) Tarve keskustelulle *uudesta isyydestä* syntyi, kun huomattiin, että nykyinen isät jäävät herkästi syrjään lastensa tunnemaailmasta. Jos isät olisivat enemmän läsnä jokapäiväisissä hoitotilanteissa, he loisivat läheisempää suhdetta lapseensa. (Huttunen 2001, 171.) Lapselle molemmat vanhemmat ovat tärkeitä. Mielen terveyden näkökulmasta kumpikaan vanhemmista ei voi olla olemassa ilman toista. Lapselle merkitsevintä on ainoastaan se, miten vanhemmat kykenevät erimielisyyksistään ja ristiriidoistaan huolimatta jatkamaan toisilleen puhumista. Dumas väittää, että ymmärtämättömyys isän roolin merkityksestä lap-

sen psyykkisessä rakentumisessa vaikuttaa merkittävästi lapsen mielen epäjärjestyksiin. (Dumas 2008, 214–215.)

Monelle isälle lapsenhoito on enimmäkseen antoisaa, hauskaa ja mukaansatempaavaa ja tästä syystä isä haluaa olla hoitavan isän roolissa (Huttunen 2001, 181). Hoivaavan isän rooli vaatii kuitenkin aikaa isältä. Mitä enemmän isät työskentelevät ansiotyössä, sitä vähemmän he ovat lastensa kanssa. Isien vanhempainlomalla on tutkimusten mukaan positiivista vaikutusta isien sitoutumisessa lapsen hoitoon ja kasvatukseen. Vanhempainloman pituudella on myös vaikutusta; mitä enemmän isä pitää perhevapaata, sitä enemmän vastuuta hän ottaa lastenhoidosta. (Halme 2009, 43.)

Psykologisen isän puuttuessa perheestä, saattaa tytölle tulla myöhemmin ongelmalliseksi tehdä turvallisesti tuttavuutta miesten maailman kanssa. Samoin poika ei pysty ehkä yhtä hyvin samaistumaan mieheen ja miehisyteen silloin, kun isä ei ole lähellä. Vahvistuvaa isyyttä toteuttavasta miehestä on siis monin eri tavoin hyötyä lapselle. On huomattu monia myönteisiä tekijöitä, jotka saattavat olla seurasta siitä, että isät ovat osallistuneet tavallista enemmän lastenhoitoon. Lasten käyttäytymisessä on enemmän vastuullisuutta ja hoivaavuutta sekä myötätuntoisuutta. Osallistuvien isien pojissa on havaittu keskivertoa parempaa pitkäjänteisyyttä, sosiaalista taitavuutta ja itsenäisyyttä. Tyttöjen osalta isien lastenhoitoon osallistumisella on taas ollut merkitystä koulumenestykseen, urahakuisuuteen sekä myöhemmin parisuhteessa onnistumiseen. Tiedetään myös, että menestyvän naisen taustalla on usein tytärtään lapsuudesta asti tukenut ja kannustanut isä. Jos taas isä on jäänyt kaukaiseksi, kotona kääntymässä käyneeksi isäksi, arvattavasti se on vaikuttanut tytön itsetuntoon heikentävästi. (Huttunen 2001, 186-187.)

Hoiva-isyys vaatii molemmilta vanhemmilta asennetta hoito- ja kasvatustyön jakamiseen. Ajatuksena on, että vanhemmuus on hoivatyötä, jonka voi puolittaa äidin ja isän kesken. Konkreettisten kasvatukseen ja hoitamiseen liittyvien suoritusten lisäksi vanhemmuuteen liittyvä tunnepuoli tulee jaettu vanhemmuus -mallissa molempien vanhempien osaksi. Ilot, onnenhetket, surut ja luopumisen tunteet koskettavat yhtä lailla isää kuin äitiäkin. Tärkeää on, että molemmat osallistuvat kaikkiin lapseen liittyviin toimintoihin, oli sitten kyse hoivasta, hoitotyöstä, kasvatuksesta tai ulkoisten edellytysten turvaamisesta. Molemmat vanhemmat pystyvät ja ovat valmiita lähes kaikkiin kodin ja lasten hoidossa eteen tuleviin töihin. Tilapäinen koti-isyys tai -äitiys sopii ja-

ettuun vanhemmuuteen, mutta toisen pitkäaikainen kotonaolo ja toisen kotoa poissa olo ei tue jaettu vanhemmuus -mallin toteutumista perheessä. Malliin ei sovi isän ”vapaa- ja hoitajaoikeus”, jolloin äiti huolehtii ja kantaa vastuun yksin lapsen ja kodin hoitoon liittyvistä asioista, etenkin kun molemmilla on yhtäläiset kodin ulkopuoliset velvoitteet. (Huttunen 2001, 174–178.)

Vanhempien toteuttaessa jaettu vanhemmuus -mallia, voi olla tutkimuksellisesti vaikea eritellä hoitavan äitiyden ja hoitavan isyyden vaikutuksia lapsen kehitykseen. Tuskin hoitavasta isyydestä on lapselle mitään kielteistä vaikutusta, joten tarvitaanko sitten jotakin tieteellistä tutkimusta ja näyttöä siitä, kuinka hoitava isyys on hänen, lapsen ja koko perheen etu? (Huttunen 2001, 186.) Sundellin (2009, 3) tutkielman mukaan jaetulla vanhemmuudella voi kuitenkin olla lasten, vanhempien ja koko perheen hyvinvointia ylläpitävä ja edistävä vaikutus.

Varhaisella vuorovaikutuksella, on se sitten isän tai äidin tai muun aikuisen ja lapsen välistä, on suuri merkitys lapsen kykyyn käyttäytyä sosiaalisesti. Varhaiseen vuorovaikutukseen kuuluu vauvan viesteihin vastaaminen, mikä vaikuttaa moniin biologisiin prosesseihin. Vauvan tarpeiden tyydyttäminen ja hänen kanssaan käytävä vuorovaikutus auttavat hermojärjestelmää kypsyään niin, ettei se rasitu liikaa. Lisäksi se vaikuttaa vastustuskyvyn ja terveen stressivasteen rakentumiseen. (Gerhardt 2007, 234.) Vuorovaikutukseen liittyy monia asioita, läsnäolosta, huomioimisesta, kiinnostuneisuuden osoittamisesta ja hoivatyöstä aina kosketukseen ja hellimiseen. Onnistuessaan vuorovaikutus antaa vauvalle hyvää oloa, joka kasvattaa vauvan perusturvallisuuden tunnetta. Vuorovaikutuksen hetket ovat vauvalle elintärkeitä ja niiden tulee olla päivittäisiä! Vuorovaikutussuhde vaatii aikaa ja sen rakentuminen kestää koko vauvaiän. (Salo & Tuomi 2008, 7-11.) Isän halutessa rakentaa vahvaa vuorovaikutussuhdetta lapseensa, hän ei voi odottaa lapsen leikki-ikää ja kuvitella silloin antamansa ajan korvaavan vauva-ajan läsnäoloa.

Alle puolivuotias vauva alkaa jo tarkkailla vanhempien keskinäisiä toimia ja vuorovaikutustilanteita. Vauvan ollessa 6–9 kuukautta hänelle alkaa jäädä muistikuvia perheen yhteisistä hetkistä. Hän alkaa tutkia enemmän ympäristöään ja tarvitsee läheisen aikuisen jatkuvaa läsnäoloa, jotta voi tarvittaessa hakea turvaa vanhemmalta. Tässä iässä vauva saattaa alkaa vierastamaan muita, kuin hänelle läheisimpiä ihmisiä. Hänen kanssaan aikaa viettävä vanhempi saa usein osaksensa innostuneen vastaanoton jäl-

leennäkemisen hetkellä. Lapsen täyttäessä vuoden ja oppiessa kävelemään, muuttuu myös lapsen ja vanhemman välinen suhde. Vanhemman kommunikointiin tulee enemmän rajojen asettamista, mutta lapsen ihailua tulee edelleen jatkaa, sillä se rakentaa lapsen luottavaista itsetuntoa ja auttaa häntä luomaan sosiaalisia suhteita. (Salo & Tuomi 2008, 37, 44, 52.) Jo yksikin hyvä ja läheinen vuorovaikutussuhde jonkun aikuisen kanssa auttaa lasta kasvamaan ja kehittymään luottavaiseksi, hyvällä itsetunolla varustetuksi itsenäiseksi aikuiseksi. Jos lapsella kuitenkin on molemmat vanhemmat perheessään, on sekä isän että äidin kanssa syntyneiden vuorovaikutussuhteiden arvo korvaamaton.

Isät eivät yleensä juttele vauvalle yhtä usein kuin äidit, vaan he keskittyvät fyysisempiin leikkeihin. Leikki tilanteissa esiin tulevat erot vanhempien käyttäytymisessä saattaa osin johtua siitä, että isällä ja äidillä voi olla erilaiset käsitykset lapsen kyvyistä osallistua vuorovaikutustilanteisiin. On havaittu, että mitä enemmän isä hoitaa lastaan, sen paremmaksi hän arvioi lapsensa kehittyvät taidot. (Haapakoski & Silvén 2010, 96–97.)

3 TYÖELÄMÄSTÄ PERHEVAPAISIIN

Perhevapaat on suunniteltu helpottamaan työntekijöiden perhe-elämän ja työn yhteensovittamista. Työnantajalla ei ole oikeutta kieltää työntekijältä perhevapaan käyttöä, pois lukien erityistapaukset. Se on siis niin sanottu subjektiivinen oikeus. Aikuisella on oikeus perhevapaaseen, oli hän sitten lapsen biologinen tai ottovanhempi. Vapaata voi hyödyntää myös muu aikuinen kuin lapsen vanhempi, jos tämä asuu vakituisesti lapsen kanssa samassa taloudessa. Oikeudesta perhevapaiden pitämiseen löytyy tietoa työsopimuslain 4 luvussa (Työsopimuslaki 2001/55, luku 4; 1.–9.§). Laki kattaa säännökset äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainvapaasta, kokoaikaisesta, osittaisesta ja tilapäisestä hoitovapaasta sekä työntekijän oikeudesta olla poissa työstä ennalta arvaamattoman perhesyyn vuoksi. Muista kuin hoitovapaasta, vanhemmalla on oikeus saada päivärahaa, joka on sidottu sairausvakuutuslakiin (Sairausvakuutuslaki 2004/1224, luvut 9.-12.).

3.1 Suomalaisen perhevapaajärjestelmän kehityspiirteitä

Äitiysvapaa sai alkunsa Suomessa 1960-luvulla. *Isyysvapaa* tuli mukaan 70-luvulla ja järjestelmä täydentyi *vanhempainvapaalla* 1980-luvulla. Muissa Pohjoismaissa ja mo-

nissa Keski-Euroopan maissa on pidennetty vanhempainvapaata ja tarkistettu korvaustasoa ja isien osuus vanhempainvapaan käyttäjinä onkin suurempi kuin Suomessa. Meillä vanhempainvapaata ei ole yli 20 vuoteen pidennetty, lukuun ottamatta isille suunnattua *isäkuukautta*. Sovellettaessa lakia ennen vuoden 2013 uudistusta, vanhempainvapaan päättyessä lapsi on yhdeksän–kymmenen kuukauden ikäinen, jolloin vanhempien pitää päättää jääkö toinen vanhemmista *hoitovapaalle* eli jatkavatko he kotihoiton tuella lapsen kotihoitoa vai laitetaanko lapsi päivähoidon. Yhdeksän–kymmenen kuukauden ikäisen lapsen on vielä hankalaa erota tutuista hoitajista ja ympäristöstä, eli lapsen kehitysvaiheen kannalta vanhempainvapaata on ollut paineita pidentää. (Salmi & Lammi-Taskula 2010, 1–2.)

Suomen perhevapaajärjestelmän kehittämistyötä on tehty jo pitkään, systemaattisemmin aina 1970-luvulta lähtien, jolloin pienten lasten äidit lähtivät enenevässä määrin takaisin työelämään. (Hallituksen esitys 111/2012 vp, 5; Antola et al. 2006, 11). Ruotsin perhepolitiikka koskien vanhempainetuuksia, lapsilisiä ja päivähoidon kehitystä, on ollut koko ajan askeleen edellä verrattuna Suomeen. Suomessa perhepoliittiset verovähennykset poistettiin vasta 1994, kun Ruotsissa sama tehtiin jo vuonna 1948. Pienten lasten äitien palaaminen työelämään tapahtui 1970-luvulla molemmissa maissa, mutta kotihoiton tuen kehitys tuli Ruotsissa esille vasta Suomen jälkeen, josta johdun työn ja perheen yhteensovittaminen on ollut selvästi tärkeämpi tavoite Ruotsin perhepolitiikassa verrattuna Suomeen. Kansainvälisestä näkökulmasta Suomen ja Ruotsin perhepolitiikat näyttävät samankaltaisilta. Lähemmin tarkasteltuna Suomen perhepolitiikka on ennen 2000-luvun taitetta ollut jossakin määrin Ruotsia kehittyneempää, mutta laman jälkeisessä sosiaalipolitiikassa Ruotsi on ottanut edistyksellisiä askelia säästöjen peruuttamisissa, kun taas Suomen perhepoliittisten etuuksien leikkauksista pidettiin edelleen kiinni. (Hiilamo 2004, 27–31.)

2000-luvulla merkittävimmät muutokset Suomen perhevapaasäännöksiin on tehty vuosina 2003, 2006, 2007 ja 2013. Vuonna 2003 pidennettiin oikeutta osittaiseen hoitovapaaseen siihen saakka, kunnes työntekijän hoidossa oleva lapsi päätti peruskoulun toisen vuosiluokan. Vuoden 2006 uudistus oli laajempi ja siinä huomioitiin ottovanhempien hoitovapaoikeuden pidennys, tilapäisen hoitovapaan laajennus koskemaan myös vanhempaa, joka ei asu samassa taloudessa lapsen kanssa sekä vammaisen ja pitkäaikaissairaana lapsen osalta osittaisen hoitovapaan laajeneminen lapsen 18 ikävuoteen asti. (Antola et al. 2006, 11–12.) Vuonna 2007 isäkuukauden pitäminen tuli jous-

tavammaksi ja äitiysrahaan ja vanhempainrahaan tuli korotuksia. Muutoksia tuli myös lasten kotihoidon tuen ja yksityisen hoidon tuen sekä päivähoiton lakiin. Muutoksilla tavoiteltiin perhevapaiden kustannusten jakautumista tasaisemmin yksittäisten työntekijien kesken. (Kuntatyöntekijät 2011.)

Koska isienkin käytettävissä olevat vanhempainvapaa ja hoitovapaa ovat edelleen enemmän äitien hyödyntämää vapaata, on isille kehitetty täysin omia perhevapaa- oikeuksia (Lammi-Taskula 2012). Suomessa vuodesta 2003 lähtien isät ovat saaneet pitää kolmen viikon isyysvapaan lisäksi maksimissaan kuuden viikon isäkuukauden, joka koostuu kahdesta viikosta vanhempainvapaata ja neljän viikon isäkuukaudesta. Isäkuukauden tapaista kahden kuukauden isäkiintiötä harkittiin Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan ehdottamana jo vuonna 1989. Kymmenen vuotta myöhemmin 1999 Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asettama Isätoimikunta ehdotti samaa kuukauden mittaisena. Isäkuukausi tuli vihdoin voimaan Suomessa vuonna 2003, viimeisimpänä Pohjoismaissa. (Haataja 2004, 35–37.) Vähitellen Suomessakin on siis lähennytty muiden pohjoismaiden perhevapaamallia. Ruotsissa kannustetaan vanhempia jakamaan vanhempainvapaa tasaisemmin molempien vanhempien kesken antamalla verohelpotuksia. Ruotsissa isillä on oma kahden kuukauden vanhempainvapaakiintiö, Norjassa ja Islannissa se on kolmen kuukauden mittainen. Pohjoismaiden isien perhevapaakiintiömalli on herättänyt kiinnostusta myös Keski-Euroopassa. Myös Itävalta, Portugali ja Saksa ovat lisänneet uudenlaisia keinoja isien kannustamiseen perhevapaille. Itävallassa vanhemmat voivat valita useammasta erilaisesta perhevapaamallista. Vuonna 2012 Itävallassa lisättiin myös ansiosidonnainen vaihtoehto (12+2 kuukautta), jossa maksetaan 80 prosenttia edeltävistä tuloista. Portugalissa on vuodesta 2009 lähtien ollut neljän viikon mittainen isyysvapaa, jossa kaksi viikkoa on pakollista ja vapaan ajalta maksetaan sataprosenttinen päiväraha. (Lammi-Taskula 2012.)

Suomen viimeisimmän perhevapaauudistuksen tultua voimaan vuoden 2013 alusta, isillä on nyt mahdollisuus pidempään isyysvapaaseen ja sen ajoittamiseen joustavammin (Hallituksen esitys 111/2012 vp, 5). Lain muutoksista hyötyvät ne perheet, joiden lapsi syntyy vuonna 2013 ja joiden äitiys- tai vanhempainvapaarahakausi alkaa myös tämän vuoden puolella. Jos edellä mainitut kaudet ovat alkaneet vuoden 2012 puolella, sovelletaan aikaisempaa lakia myös isälle suunnattujen perhevapaiden suhteen. Uuden lain myötä isäkuukausi poistui käytöstä kokonaan ja jatkossa puhutaan vain isyysrahasta, jota maksetaan enintään 54 arkipäivältä niin, että maksimissaan 18 arki-

päivää voidaan vapaasta pitää äitiys- tai vanhempainvapaan aikana (entinen isyysvapaa). Kyseiset vapaapäivät voidaan edelleen jakaa maksimissaan neljään osaan. Isän halutessa, hän voi pitää kaikki 54 arkipäivää myös vanhempainvapaan jälkeen. Jakson voi halutessaan jakaa kahteen osaan ja sen voi pitää siihen mennessä, kun lapsi on täyttänyt kaksi vuotta. Tämän vanhempainvapaan jälkeisen isyysvapaan käyttöön tuli siis lisää joustavuutta edelliseen lakiin verrattuna. Lisäksi uuden lain mukaan, lapsi voi olla vanhempainvapaan jälkeen hoidossa muualla kuin kotona ja isä voi pitää isyysvapaansa siitä huolimatta. Aiemmin jos isä halusi pitää isäkuukauden esimerkiksi kuukauden päästä vanhempainvapaan päättymisestä, lapsi piti olla tuohon asti koti-hoidossa. Tämä tarkoitti siis sitä, että äidin piti jäädä hoitovapaalle vanhempainvapaan jälkeen siihen asti kunnes isä pitää isäkuukauden. (Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta 9. luku, 7 §; Kansaneläkelaitos 2013 b.) Tammikuussa 2013 voimaan tulivat myös korotukset äitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahojen minimisuuruuksiin sekä kotihoidon ja yksityisen hoidon tukiin (Kansaneläkelaitos 2013 a). Päivärahaetuuksien hakemisaikoja muutettiin myös joustavammaksi. Isyysrahaa voi hakea viimeistään kaksi kuukautta sen jälkeen kun lapsi on täyttänyt kaksi vuotta. (Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta 15. luku, 4 §.)

3.2 Isien käyttämät perhevapaat ja motivaation merkitys

Isillä on mahdollisuus isyysvapaaseen, vanhempainvapaaseen sekä osittaiseen vanhempainvapaaseen, isäkuukauteen ja hoitovapaaseen sekä osittaiseen ja tilapäiseen hoitovapaaseen. Isyysvapaa ja isäkuukausi ovat vain isille suunnattuja vapaita (Antola et al. 2006, 17–34). Isäkuukausi poistui käytöstä uuden lain myötä. Tässä tutkimuksessa haastateltujen isien perhevapaat kuuluvat kuitenkin vanhemman lain piiriin, sillä jos äitiys- tai vanhempainrahakausi on alkanut vuoden 2012 puolella, vaikka lapsi olisikin syntynyt vuoden 2013 puolella, sovelletaan perheen perhevapaisiin aikaisempaa lakia (Kansaneläkelaitos 2013 b).

Isyysvapaa, joka ennen perhevapaauudistusta sisältää maksimissaan 18 arkipäivää äitiys- tai vanhempainrahakaudella, on ollut isien eniten käyttämä perhevapaa. Vuonna 2011 isyysrahaa maksettiin 73 prosentille isistä (Hallituksen esitys 111/2012 vp, 5).

Vanhempainvapaalla lasta kotona hoitavia isiä on Suomessa vuositasolla lähes 16 000. Vanhempainrahaa sai vain 3,3 prosenttia isistä vuonna 2011 (Hallituksen esitys 111/2012 vp, 5). Suomessa isät käyttävät kaikista vanhempainvapaapäivistä kahdek-

san prosenttia. Ruotsissa, Norjassa ja Islannissa käytössä olevat isille kohdistetut perhevapaakiintiöt ovat lisänneet isien perhevapaiden käyttöä kaikissa Pohjoismaissa. Islantilaisista isistä noin 90 prosenttia hyödyntää vanhempainvapaata, Ruotsin ja Norjan isistä yli 80 prosenttia. Isien käyttämä osuus vanhempainvapaapäivistä on Norjassa kuudesosa, Ruotsissa noin neljännes ja Islannissa kolmasosa. Suomessa isäkuukauden ajalta maksetaan 75 %:n suuruinen päiväraha. Vuonna 2011 isäkuukauden pitäneiden isien määrä kasvoi lähes kolmanneksella edellisvuoteen verrattuna. Vuodesta 2004 vuoteen 2011, isäkuukauden käyttö lisääntyi 7,1 prosentista 26,9 prosenttiin (Hallituksen esitys 111/2012 vp, 5). Joka neljäs isä hyödyntää isäkuukauden. (Lammi-Taskula 2012.) Isäkuukauden suosion kasvusta huolimatta, suurin osa isistä ei hyödynnä edelleenkään mahdollisuutta vanhempainvapaaseen tai isäkuukauteen. Isiä halutaan kannustaa pitämään enemmän perhevapaita. Perhevapaalakimuutoksilla pyritään muun muassa kasvattamaan isille suunnattujen perhevapaiden käyttöä. (Hallituksen esitys 111/2012 vp. 5.)

Tutkimuksessa on käytetty lähestymistapana motivaatioteoriaa. Motivaatio on motiivien (halujen, tarpeiden sekä muiden yllykkeiden) aikaansaama tila, jossa yksilö toimii jonkin päämäärän saavuttamiseksi. Motivaation määritelmät huomioivat yleensä vireyden, suunnan ja systeemiorientoitumisen määritelmän osana. Vireys on yksilön energiavoimaa. Motivaatio jaetaan sisäiseen ja ulkoiseen motivaatioon. Oppija, joka opiskelee ainoastaan saadakseen palkinnon oppimisestaan (arvosanan, päästäkseen jatko-opintoihin tai saadakseen sosiaalista hyväksyntää) on ulkoisesti motivoitunut. Oppija, joka innostuu tehtävästään ilman ulkoisen palkkion tavoittelua, esimerkiksi oman mielenkiinnon ohjaamana, on sisäisesti motivoitunut. (Ruohotie 1998, 36–41.) Perhevapaalla tulot useimmiten laskevat ja monet isät saattavat jättää perhevapaan käyttämättä taloudellisen vaikutuksen takia. Voidaankin sanoa, että perhevapaita käyttävät isät omaavat sisäistä motivaatiota.

Tässä tutkimuksessa pyritäänkin selvittämään isien perhevapaakokemusten myötä heitä motivoineita tekijöitä. Välttämättömiä, vaikkei kuitenkaan riittäviä edellytyksiä sisäisen motivaation syntymiselle ovat muun muassa se, että oppija (vrt. perhevapaalle jäävä isä) voi odottaa menestyvänsä ja että hänellä on mahdollisuus onnistua sekä että hän uskoo omiin kykyihinsä (Ruohotie 1998, 39). Isän motivaatioon pitää perhevapaita, vaikuttaa siis hänen luottamus omiin kykyihinsä ja taitoihinsa pärjätä itsenäisesti lapsen kanssa kaikissa toiminnoissa perhevapaalla ollessaan. Isiä on siis syytä kannus-

taa luottamaan itseensä isänä, kasvattajana, hoivaajana. Tähän tehtävään on esimerkiksi neuvolat merkitsevässä asemassa. Myös lapsen äidin tuki ja luottamus puolison kykyihin vaikuttanee osaltaan lapsen isän sisäisen motivaation syntyyn. Oma vaikutuksensa on myös isän kavereilla tai työtovereilla ja heidän kokemuksillaan perheväpaista. Vertaistuki ja -kannustus on oiva tapa vahvistaa isän luottamusta itseensä. Vapaaehtoinen opiskelu (vrt. isän oppiminen hoiva-isyyden rooliin) on suurelta osin sisäisten palkkioiden kannustamaa (Ruohotie 1998, 39). Koulutuksen suunnittelussa ja sen käytännön toteutuksessa (vrt. perhevapaiden markkinointi isille) tuleekin kiinnittää erityistä huomiota opetuksen ohjaukseen niin, että tuloksena on sisäistä motivaatiota virittävä ja ylläpitävä vaikutus (Ruohotie 1998, 39). Isien ohjauksessa perhevapaiden käyttöön tulee siis käyttää innostavaa ja kannustavaa otetta. Täytyy löytää isien sisäiset motivaatiot pitää perhevapaita ja hyödyntää tietoa perhevapaiden markkinoinnissa.

3.3 Perheen ja työn yhteensovittaminen

Suomen laki määrää työnantajaa mahdollistamaan suunnitelmallisesti työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen. Määräys pohjautuu tasa-arvolakiin. *”Tavoitteena on edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa ja parantaa erityisesti naisten asemaa työelämässä.”* (Tasa-arvolaki 1986/609, 1. §) Suunnitelmallisuutta lisää se, että tasa-arvo on otettu huomioon eri osa-alueissa, kuten työhönoton edistämisessä, työhön sijoittamisessa ja siinä etenemisessä, työjärjestelyissä ja tasa-arvosuunnitelman laatimisessa. Työaikoja tulee kehittää yhdessä työntekijöiden kanssa niin joustaviksi, että ne mahdollistavat työn ja pienten lasten hoidon yhteensovittamisen. Lisäksi työnantajan tulee pyrkiä vaikuttamaan työntekijöiden asenteisiin niin, että pitkillekin perhevapaille lähteviin työntekijöihin ei kohdistu kielteistä suhtautumista työtovereidensa suunnalta. (Nieminen 2003, 145.) Pohjoismaissa (Suomi, Ruotsi, Norja ja Tanska) tehdyn tutkimuksen mukaan (N=1878) perhettä ja työtä ei voida ajatella erillisinä alueina, vaan ne ilmentyvät ihmisten arvoissa ja näkökulmissa ja sitä kautta vaikuttavat koko ajan ihmisten toimintoihin ja käytäntöihin. Elämää eletään kokonaisuutena, ei eri osioissa, ja siksi työn organisoinnissakin tulee luontevana vaikuttavana tekijänä nähdä myös työntekijöiden perheellisyys. (Kivimäki 2009, 99–100.)

Perhevapaiden kustannukset puhuttavat paljon. Perhevapaat aiheuttavat kustannuksia äidin työnantajalle enemmän tai vähemmän. Kustannukset kohdistuvat erityisesti

naisvaltaisiin aloihin ja niiden työnantajiin, koska nykyäänkin työmarkkinat ovat jakautuneet edelleen vahvasti sukupuolen mukaan ja toisaalta kustannusten epätasaiseen jakautumiseen vaikuttaa myös seikka, etteivät kaikki isät käytä perhevapaita tai jää kotiin hoitamaan sairasta lasta. Naisvaltaisilla palvelualoilla perhevapaiden hyödyntäminen on nelinkertainen verrattuna teollisuuteen. Tämä vaikuttaa heikentävästi naisvaltaisten alojen työnantajien työllistämismahdollisuuksiin ja palkanmaksukykyyn. Myös naisten asema työmarkkinoilla on heikompi tästä johtuen. (Suutarinen 2004, 20–23.) Yleensä kustannukset johtuvat vuosilomakustannusten lisäksi tiettyjen työehtosopimusten mukaisesti sovituista äitiysvapaan palkallisuudesta. Kaikki työehtosopimukset eivät kuitenkaan sisällä määräyksiä äitiysvapaan palkallisuudesta. Näillä aloilla äitiysvapaa ei siis aiheuta palkkakustannuksia. Vuosilomakustannuksista työnantajilla on mahdollisuus saada Kansaneläkelaitokselta korvauksia. Tämän menettelyn on tarkoitus tasata kustannuksia, mutta sairausvakuutusmaksuihin sisällytettyä osuutta käytetään korvauksiin vain kolmannes, johtuen osittain vähäisestä hakemismäärästä. Kustannuksista puhuttaessa on tärkeää muistaa, ettei perhevapaat ole ainoa työstä poissaolon muoto. Sairauspoissaoloilla on paljon suurempi osuus työntekijöiden poissaoloista esimerkiksi teollisuuden aloilla. Sairauspoissaoloja on taas teollisuuden aloilla palvelualoja enemmän. Sairauspoissaoloajan kerryttämiltä vuosilomapäiviltä ei työnantaja voi kuitenkaan hakea korvauksia Kansaneläkelaitokselta. Toisaalta yhteiskunnallisessa keskustelussa saattaa olla harhaanjohtavaa, ellei lapsen syntymään ja hoitoon liittyviä työnantajakustannuksia ja suoraan työhön liittyviä kustannuksia erotella selkeästi toisistaan. (Etu-Seppälä 2004, 17–19, 23; Haataja 2004.) On siis tärkeää suhteuttaa kustannuskeskustelu kokonaisuuteen yhteiskunnassa. Kelan johtava tutkija Anita Haatajan mukaan äitiyslomien kuluja työnantajalle liioitellaan (Haataja 2011).

Julkisuudessa puhutaan paljon perheen ja työn yhteensovittamisesta. Vanhempien pitäisi olla aktiivisia työhönsä sitoutuneita työntekijöitä, mutta samalla kantaa vastuuta lastensa kasvatuksesta ja hyvinvoinnista ja olla perheelleen läsnä. Voidaan pohtia onko yhteiskunnan vaatimukset liian korkeat ja kaksijakoiset. Perhevapaita on lisätty ja työaikoihin ja työn organisoimiseen on haettu joustavuutta. Silti puhutaan yleisesti, että perheen ja työn yhteensovittaminen on hankalaa. (Ilmonen 2004, 33–40.) Perhevapaiden aiheuttamia kustannuksia työnantajalle saatetaan pitää suurempana tekijänä, kuin se lopulta onkaan (Etu-Seppälä 2004, 18–19). Onko peruskysymys sittenkään pelkästään perhevapaiden ja työn organisaation kehittämisessä, vai voidaanko perään-

kuuluttaa samalla myös asenteiden ja ilmapiirin ja arvojen muutosta niin vanhempien kuin työnantajien ja työtovereiden keskuudessa? Asenteisiin ja arvoihin on pyritty vaikuttamaan myös erilaisilla perhevapaata koskevilla kampanjoilla, kuten esimerkiksi Käytä isyysvapaasi! Isyysvapaakampanja 2002–2003, Perhevapaakampanja 2007–2008 (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2004 a ja 2008) ja STTK:n Sankari-isä –kampanja (Toimihenkilökeskusjärjestö STTK 2013).

Perheen ja työn yhteensovittamisen onnistuessa, tilanteesta hyöttyy niin työyhteisön jäsen, eli isä tai äiti sekä myös työyhteisö. Kun vanhempi kokee perhe-elämänsä ja työuransa olevan tasapainossa keskenään, hänen ei tarvitse käyttää energiaansa vain selviytymiseen, vaan hänellä on vapaata energiaa hyödynnettäväksi työhön ja hän pystyy keskittymään työhönsä rauhallisin mielin, jolloin työteho kasvaa. Työyhteisön edustajan pohtiessa työn ja perheen yhteensovittamisen teemaa, saattaa esille tulla myös tiedostamattomia käsityksiä ja arvoja. Kun pyritään muuttamaan työn organisointia niin, että se oikeasti vastaa perheiden tarpeisiin joustosta, on tärkeää tunnistaa omat ajattelutavat ja piilo-oletukset. Etenkin esimiehet ja henkilöstöjohto ovat ratkaisevassa asemassa työn organisoinnin muuttamisessa. Vaikka Suomessa on laajat perhevapaat ja hyvä päivähoito, niiden käyttö tapahtuu aina suhteessa työelämään. Se miten työyhteisössä suhtaudutaan esimerkiksi perhevapaisiin, vaikuttaa arkisiin käytäntöihin ja yksilön ratkaisuihin. (Savolainen et al. 2004, 10–11; Etu-Seppälä 2004, 19.) Kun perheen ja työn yhteensovittaminen on sujuvaa, se antaa monenlaisia hyötyjä kaikille; työntekijät jaksavat paremmin ja kokevat, että oma työ etenee, perheen hyvinvointi kasvaa ja työpaikan ilmapiiri paranee, yrityksen julkisuuskuva kohentuu ja yritys nähdään houkuttelevana työpaikkana. Koko organisaatio saa siis etua. Työn hyvä organisointi luo motivaatiota ja hyvinvointia, mutta itse työtehtävien lisäksi organisoinnissa on tärkeää kiinnittää huomiota työntekijän elämän kokonaisvaltaisuuteen, johon kuuluu olennaisena osana myös vapaa-aika ja perhe-elämä. Viisaasti ajateltuna perhe voidaan nähdä myös oppimis- ja kehittymiskenttänä, jossa vanhemmat oppivat johtamis- ja vuoro-vaikutustaitoja ja joka toimii tärkeänä voimavarana myös vanhemman työhön. (Savolainen et al. 2004, 12–13.)

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään haastatteluaineiston avulla, löytyykö joitakin yhdistäviä tekijöitä tai syitä perhevapaalle jäämiseen ja miten isät ovat perhevapaan vai-

kutuksen kokeneet. Tutkimuksessa tarkasteltiin haastateltavien vastauksia motivaatio-teorian näkökulmasta.

Tutkimustehtävä oli selvittää isien kokemuksia perhevapaista. Tutkimuksessa etsittiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

Millainen on isien motivaatio, oma mielenkiinto ja vaikuttaneet tekijät perhevapaaseen?

Miten perhevapaa on vaikuttanut perheeseen, työhön ja perheen talouteen isän näkökulmasta?

Miten perhevapaajärjestelmää voidaan isien mielestä kehittää?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusmenetelmänä teemahaastattelu

Laadullisen tutkimuksen aineistokeruumenetelmät pyrkivät viemään tutkijan lähelle tutkittavaa kohdetta, jotta hän kykenee tavoittamaan tutkittavan näkökulman ja näkemyksen tutkittavasta ilmiöstä. Esimerkki tyyppillisestä aineistonkeruumenetelmästä on haastattelu. (Kiviniemi 2010, 70.) Tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla isiä kysymällä heidän kokemuksistaan perhevapaista. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole niinkään kyse teorian testaamisesta käytännössä, vaan tutkimusprosessin edetessä, tutkittavan ilmiön käsitteellistäminen tarkentuu. On luontaista, että tutkijan teoreettiset näkökulmat sekä käsitteelliset näkemykset tutkittavasta ilmiöstä suuntaavat osaltaan tutkimusta. (Kiviniemi 2010, 74.)

Tutkijan kerätessä aineistoa haastattelun avulla, on kyseessä eräänlainen keskustelu. Keskustelussa haastattelija ja haastateltava pyrkivät kommunikoimaan samalla, molempien tuntemalla kielellä. Teemahaastattelun avulla tutkijan tarkoituksena on vuorovaikutuksessa selvittää haastateltavalta tutkimuksen aihepiiriin liittyviä näkökulmia ja asioita. Keskustelu tapahtuu kuitenkin tutkijan aloitteesta ja on hänen johdollaan etenevää. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 41–46.)

Yksi perustelu haastattelun valinnalle on tutkijan näkemys ihmisestä ainutlaatuisena yksilönä ja halu päästä lähemmäs tutkittavien arkielämää (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–36). Tätä perustelua pidettiin tässäkin tutkimuksessa tärkeänä. Haastatelluilta halettiin saada tietoa heidän henkilökohtaisista tuntemuksistaan ja perheensä arkielämästä perhevapaalla olevan näkökulmasta. Haastattelututkimuksessa on olennaisen tärkeää, miten haastattelija kykenee tulkitsemaan haastateltavan vastauksia huomioiden eri merkitysmaailmat (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 202). Riskinä voi olla myös haastateltavan halu miellyttää vastauksillaan haastattelijaa (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 201). Siksi haastatelluille korostettiin ennen haastattelua, että tutkimuksessa ei haeta tiettyä tulosta tai vastauksia, vaan tärkeää on, että haastatellut kertovat kokemuksistaan rehellisesti ja omien tuntemustensa mukaisesti.

Teemahaastattelussa pyritään huomioimaan siis ihmisten tulkinnat ja heidän merkityksen antonsa. Haastateltavien vapaalle kommentoinnille jätettiin tilaa, jota osa heistä käytti myös hyväkseen (liite 3, kysymys 18). Yksilöhaastatteluun päädyttiin, koska todennäköisempää oli, että isät pystyivät kertomaan vapautuneemmin omista henkilökohtaisista kokemuksistaan. Ryhmähaastattelussa vastausten sisältö olisi todennäköisesti jäänyt vähemmälle, eivätkä isät ehkä olisi pystyneet rentoutumaan niin hyvin kuin yksilöhaastattelussa. Luottamuksellisuus olisi myös kärsinyt ryhmähaastattelussa. (Eskola & Suoranta 2005, 96.)

Teemahaastattelua on kutsuttu myös kohdennetuksi haastatteluksi, jolle on ominaista seuraavat asiat: Haastattelua ennen tiedetään, että vastaajilla on kokemusta jostakin tietystä tilanteesta. Tutkija on alustavasti perehtynyt tutkittavan ilmiön oletettuihin tärkeisiin osiin, prosesseihin, rakenteisiin ja kokonaisuuteen ja tehnyt tilanneanalyysipohjalta tiettyjä oletuksia. Seuraavaksi tutkija on tehnyt haastattelurunon. Lisäksi haastattelu kohdistetaan haastateltavien subjektiivisiin kokemuksiin tietyistä tilanteista, jotka tutkija on etukäteen analysoinut (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47.) Haastattelun kohderyhmällä tiedettiin olevan kokemusta tietyistä perhevapaista. Tutkija on pyrkinyt hahmottamaan tutkimustyönsä keskeiset aiheet yhteiskunnallisina kokonaisuuksina, yksilöön vaikuttavia piirteitä unohtamatta. Haastattelurunko rakennettiin puoli-strukturoiduksi. Tälle haastattelumuodolle on erilaisia määritelmiä, mutta menetelmälle olennaisinta on, että jotkin haastattelurunon osista on valmisteltu, mutta ei kuitenkaan kaikkia. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47.)

Teemat nousivat esille perehdyttäessä tutkittavaan ilmiöön. Teemat tyypiteltiin eri osioihin, tarkoituksena saada vastauksia tutkimuskysymyksiin. Teemoiksi valittiin isien motivaatio, perhevapaan vaikuttavuus perheeseen, työhön ja perheen talouteen sekä kehittämisehdotukset perhevapaaajärjestelmään. Teemojen avulla muodostettiin haastattelurunko apukysymyksineen (liite 3), joita käyttämällä haluttiin varmistaa hyvä sisältövalidius (Hirsjärvi & Hurme 1995, 129). Teemahaastattelun kysymykset ovat yleensä tyypistään riippumatta avoimia (Hirsjärvi & Hurme 2001, 106).

5.2 Kohderyhmä ja aineiston keruu

Tutkimuksessa selvitetään isien perhevapaiden käytännön toteutusta ja heidän kokemuksiaan perhevapaista. Selvitysten kohteena ovat isät, jotka ovat hyödyntäneet joko isäkuukauden, vanhempainvapaan tai hoitovapaan tai osaa niistä. Pelkästään isyysvapaata pitäneet isät rajattiin tutkimuksesta, koska isyysvapaan voi ensinnäkin jakaa jopa neljään osaan, jolloin muutamien päivien kotonaolosta lapsen kanssa ei välttämättä olisi saatu sellaista kokemuksellista tietoa, joka olisi valottanut syitä, mikä saa isän valitsemaan pidemmän vapaan. Lisäksi suuri osa isistä pitää isyysvapaan, mutta muita isille suunnattuja perhevapaita isät hyödyntävät vähemmän. Kohderyhmä valittiin neuvolan asiakkaiden (N=2) sekä tuttavien tuntemista isistä (N=4). Kaikki isät (N=6), jotka saivat haastattelupyynnön, suostuivat siihen (liite 1 ja 2). Kaikkiin isiin otettiin yhteyttä ensin puhelimitse, koska henkilökohtaisen kontaktin haluttiin tapahtuvan ennen haastattelua. Tämä todennäköisesti auttoi isiä olemaan rennompia haastattelutilanteissa, kun ensikontakti oli jo tapahtunut puhelimesta keskustellen. Sen jälkeen haastateltaville laitettiin sähköpostitse haastattelukutsu, jossa oli informaatiota tutkimuksesta ja haastattelun toteutuksesta (liite 1).

Aineisto tutkimusraporttia varten kerättiin siis haastattelemalla kuutta isää (N=6). Haastattelut voitiin suorittaa suorana kontaktina haastattelijan ja haastateltavan välillä. Tämä edisti haastateltavien halukkuutta vastata kysymyksiin ja lisäsi luottamusta tutkimukseen.

Haastattelut nauhoitettiin 20.2. – 3.3.2013 välisenä aikana. Haastatteluun saatiin luvat haastatelluilta isiltä itseltään. Haastattelutilat olivat rauhallisia etukäteen sovittuja tiloja. Kaksi haastatteluista suoritettiin haastateltavan kotona. Yhdessä haastattelussa oli kotona paikalla haastateltavan vanhempi lapsi, muuten haastattelutilanteissa ei ollut muita paikalla. Haastattelutilanteen aluksi kerrottiin lyhyesti tutkimuksen tarkoitus,

käytiin läpi haastattelun toteutus ja korostettiin aineiston luottamuksellisuutta. Haastatteluaineisto luvattiin tuhota heti työn valmistuttua. Haastattelutilanteet sujuivat hyvin ja mainittavia häiriötekijöitä ei ilmennyt. Haastattelut äänitettiin mp3-soittimelle, jonka jälkeen ne kirjoitettiin puhtaaksi. Haastatteluaineistoa kertyi yhteensä 2 tuntia 40 minuuttia. Jokaiseen haastatteluun varattiin aikaa yksi tunti, mutta käytännössä haastatteluaikefrekvenssi oli 17 minuutista 43 minuuttiin.

5.3 Aineiston analyysi ja tulosten esittäminen

Haastateltavien vastaukset kirjoitettiin ensin sana sanasta puhtaaksi Sound Scriber-äänentoisto-ohjelmaa hyödyntäen. Ohjelman käyttö nopeutti kirjoitustyötä huomattavasti, sillä ohjelma toisti tietyn pätkän aina uudelleen. Jokaiselle haastateltavalle annettiin oma koodi; isä A, B, C, D, E ja F. Lisäksi eri henkilöiden vastaukset kirjoitettiin eri väreillä erottuvuuden lisäämiseksi. Litteroinnin jälkeen vastaukset olivat alkuperäisenä tekstinä, jota kertyi 27 sivua. Alkuperäisestä vastauskoosteesta koottiin vastaustaulukkoon olennaiset asiat ja jätettiin pois isien mahdollisesti kertomat muihin asioihin liittyvät puheet. Tässä vaiheessa tekstiä oli yhteensä 16 sivua. Taulukosta poimittiin pelkistetyt vastaukset alleviivaten ja merkintöjä tehden ja niitä verrattiin toisiinsa. Moilanen ja Rähä (2010, 55–57) antavat analyysiin yhdeksi vaihtoehdoksi teemoittamisen, joka tarkoittaa aineiston pelkistämistä olennaiset asiat poimien. Tässä tutkimuksessa litteroidun aineistoin yhteneväiset vastaukset jaoteltiin teemoitellen omiin ryhmiinsä. Motivaatioteoria tukee tässä kaikkia esille nousseita teemoja. Seuraavassa luvussa tutkimustulokset esitetään teemoittain ja analyysia vahvistetaan tekstistä poimituin suurin lainauksin. Luvussa 7 tuloksia tarkastellaan tutkimuskysymysten valossa.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa tarkastellaan haastatteluaineistoa taustatietojen lisäksi kolmen esille nousseen pääteeman avulla. Aineistosta on poimittu joitakin lainauksia vahvistamaan analyysia. Merkittävimmät teemat olivat motivaatio, taloudellinen vaikutus ja perhevapaajärjestelmä (taulukko 1). Motivaatioon vaikuttavina tekijöinä alateemoiksi nousivat vuorovaikutus lapsen ja puolison kanssa, vapaa ansiotyöstä ja ainutkertaisuus. Taloudellisen vaikutuksen alateemoina puhuttivat yhteiskunnan tarjoamat tuet perhevapaajärjestelmässä, yhteiskunnallinen asenne ja arvostus. Perhevapaajärjestelmään liittyivät alateemat informaatio, joustavuus, työ ja arvostus.

Taulukko 1. Haastattelun tuloksista esille nousevat teemat ja niihin kytkeytyvät alateemat

TEEMA 1	MOTIVAATIO
Esimerkki	<i>”Tää on ainutkertainen mahdollisuus ja se täytyy pitää nyt tai sit se jää pitämättä.” (Isä E)</i>
ALATEEMAT	VUOROVAIKUTUS LAPSEN JA PUOLISON KANSSA, VAPAA ANSIOTYÖSTÄ, AINUTKERTAISUUS
TEEMA 2	TALOUDELLINEN VAIKUTUS
Esimerkki	<i>”Jos taloudellinen vaikutus ei olisi niin suuri, niin tulisi varmasti pidetty toisen lapsenki kohdalla hoitovapaata.” (Isä E)</i>
ALATEEMAT	YHTEISKUNNAN TUET, ASENNE, ARVOSTUS
TEEMA 3	PERHEVAPAAJÄRJESTELMÄ
Esimerkki	<i>Vanhempainvapaata vois siis pidentää – kyl sen vuoden ikäin pitäis ainaki olla ennen ku veisin hoitoo.” (Isä F)</i>
ALATEEMAT	INFORMAATIO, JOUSTAVUUS, TYÖ, ARVOSTUS

6.1 Taustatiedot

Taustatietoja eli ammattia, koulutustaustaa ja ikää kysyttiin haastateltavilta siksi, että haluttiin nähdä jos esille nousisi joitakin yhdistäviä tekijöitä. Kuudesta isästä kaikki olivat työssä toisen palveluksessa, mutta yksi heistä irtisanoutui työstään perhevapaan alkaessa, koska työnantaja suhtautui perhevapaalle jäämiseen kielteisesti. Lisäksi yksi isä teki päätoimensa lisäksi sivutoimisesti maanviljelijän työtä. Yksi isä oli esimiestehtävissä. Koulutustaso oli yhdellä isällä yliopistotutkinto, kahdella isällä ammattikorkeakoulututkinto ja kolmella isällä toisen asteen tutkinto sekä lisäksi heillä oli myös alansa ammattitutkintoja. Kaksi isää on ryhtynyt opiskelemaan perhevapaan jälkeen. Iältään isät olivat perhevapaalla ollessaan 25–40 vuotiaita.

Kuudesta isästä kaksi oli ollut pelkästään vanhempainvapaalla, kaksi pelkästään isäkuukaudella ja kaksi oli hyödyntänyt isäkuukauden lisäksi hoitovapaata. Neljä isistä

oli ollut vanhempainvapaan lopusta kaksi viikkoa kotona, jonka perään isäkuukaudesta 1–4 viikkoa. Eli vähintään isä oli ollut kolme (3) viikkoa kotona ja enimmillään kuusi (6) viikkoa isäkuukauden yhteydessä. Pelkästään vanhempainvapaalla olleista isistä toinen oli viisi (5) viikkoa, toinen seitsemän (7) kuukautta. Hoitovapaalla olleista kahdesta isästä toinen piti vapaata kahdessa erässä (1,5 kk ja 2 kk) yhteensä siis 3,5 kuukautta ja toinen isä kolme (3) kuukautta. Perhevapaa-aika vaihteli siis kolmesta (3) viikosta seitsemään (7) kuukauteen. Lasten ikä vaihteli neljästä (4) kuukaudesta 13 kuukauteen.

6.2 Motivaatio

Ensimmäinen ajatus perhevapaalle jäämisestä tuli puolelle haastatelluista (N=6) siinä, kun puoliso ehdotti tai kysyi vastaajalta kiinnostusta asiaan. Kaksi isää kuudesta oli alusta asti pohtinut asiaa jo itsenäisesti ja yksi isä ei muistanut kumpi puolisoista oli ensiksi ottanut asian puheeksi.

Sytä perhevapaalle jäämiseen oli monia. Kaikki haastatellut isät mainitsivat, että halusivat enemmän aikaa lapsen ja perheen kanssa. Yksi isä kommentoi, että ”*Normaalisti työviikolla ku näkee lasta vaa iltaisin ja viikonloppuisin, ni nyt sai sitte olla yhdessä enemmän.*” Neljä isistä kertoi, että perhevapaa houkutti myös ns. loman kannalta, eli he saivat taukoa normaalityöhönsä. Yksi isä ilmaisi, että ”*Halusin vähän ladata akkujaki.*” Kolmella isällä päätökseen vaikutti vaimon toive isän jäämisestä perhevapaalle: ”*Vaimoki halus välillä lähteä töihin, ku oli ollut jo jonkin aikaa pois.*” Kahdella isästä vapaalle jäämiseen vaikutti myös olennaisesti tilanne työpaikalla; toinen isä olisi joutunut lomautetuksi ja jäädessään perhevapaalle työnantajan ei tarvinnut lomauttaa häntä ja toisen isän työnantaja ei suostunut joustamaan työajoissa. Kaksi isää halusi hyödyntää tällaisen mahdollisuuden: ”*Tää on ainutkertainen mahdollisuus ja se täytyy pitää nyt tai sit se jää pitämättä.*” Yhdellä isällä asiaan vaikutti se, että hänellä oli pienempi palkka kuin vaimolla. Yksi isä kertoi myös hyvien isyysvapaakokemusten vaikuttaneen päätökseen pitää myös isäkuukausi ja hoitovapaata.

Vastaajilta kysyttiin ensin yleisesti hyviä ja huonoja puolia pitämästään perhevapaasta ja sen jälkeen yksilöidysti kokemuksia eri asioista. **Hyviksi puoliksi** kaikki kuusi isää mainitsivat, että perhevapaalla sai olla lapsen kanssa enemmän yhdessä ja sitä myötä kolme isistä mainitsi, että oppi tuntemaan lasta ja kaksi isistä jatkoi, että oppi vastaamaan lapsen tarpeisiin paremmin. Kolme isää näki perhevapaassa hyvänä myös sen,

että samalla sai taukoa ansiotyöstä. Yksi isä sanoi, että perhevapaalla ollessaan oppi arvostamaan kotitöitä enemmän ja ymmärtämään sitä, ettei lasta kotona hoitaessa välttämättä ehdi tehdä kotitöitä. Yksi isä piti arvossa sitä, että hän sai perhevapaalla kokemusta lapsen hoitotoimenpiteistä. Yksi isä kertoi hänen ja lapsen suhteen lähentyneen ja tulleen vahvemmaksi. Yksi isä vastasi näin: *”Hyvii puolii on kaikki. Yleisest ottaen, et se on ees mahollista ja saa olla pikkumiehen kaa kotona. Ihmetellä et mikä hän toi pien nyytti on. Kyl siin ainaki oppii.”*

Huonoiksi puoliksi kolme isää mainitsi perheen talouden heikkenemisen tulojen vähetessä perhevapaalla. Kaksi isää olivat kokeneet, että oma sosiaalinen elämä kärsi perhevapaalla, erityisesti muiden miesten näkeminen oli vähäistä. Yhdellä isällä *”kaverit kaikkos”*, toisella isällä ei ollut lähipiirissä tai kavereissa ketään, jolla olisi ollut pieniä lapsia. Molemmat isät sanoivat, että itse kävivät kyllä aktiivisesti *”ulkona”*, joko omien harrastusten piirissä tai leikkipuistoissa, musiikkileikkikoulussa tai vauvauinnissa. Mutta omasta aktiivisuudesta huolimatta isät kokivat, että muita isiä ei ollut niin paljon mukana aktiviteeteissa kuin olisivat toivoneet. Yksi isä kertoi perhevapaan huonoksi puoleksi sen, että *”se aiheuttaa hankauksia parisuhteessa, kun isän jäädessä kotiin, äidin ja lapsen rutiinit ja rytmit sotkeutuu”*.

Kolme vastaajasta koki ettei perhevapaalla olo juurikaan vaikuttanut heidän **isyiden tunteisiinsa**: *”Ku mulla on jo 5 lasta, eli ei kai se oikeestaan o sen kummemmin vaikuttanu, mä nyt oon vähän niinku veteraani tossa hommassa.”* ja *”Se isyyden tunne on ollut ihan vahva siitä asti ku on ollut isä, eli siitä syntymästä asti.”* Yhdellä edellä mainituista kolmesta isästä mielipide isäkuukauden/vanhempainvapaan/hoitovapaan vaikuttamattomuudesta isyyden tunteeseen johtui siitä, että hän oli ollut isyysvapaalla lapsen syntymän jälkeen ja silloin jo hoitanut lasta paljon, kun äiti on käytännössä vain imettänyt ja levännyt sängyssä johtuen keisarinleikkauksesta. Edellä mainittu isä kuitenkin sanoi, että jos isyyden tunne ei olisi tuolloin muodostunut niin vahvaksi, niin siinä tapauksessa isäkuukausi ja hoitovapaa olisi viimeistään vahvistanut tunnetta. Puolet isistä taas oli sitä mieltä, että perhevapaalla ololla oli merkitystä isyyden tunteisiin: *”On varmasti merkitystä. Ainaki mul on sellain kokemus ku pidin ne isyysloma- viikot vuoroviikoin, viikko töissä ja viikko kotona, niin työviikkoina huomas jo lapsen käytöksest selväst sen et ”kuka toi on?”* Yksi edellä mainituista isistä koki, että *”Kyl hän siin nyt vähän enemmän kiintyy ku on koko ajan sen kaa eli lähestulkoo 24 tuntii päiväs.”*

Isät kokivat, että perhevapaalla olo lähensi (2 vastaajaa), syvensi (2), vahvensi (2) ja muuttikin (1) **isän ja lapsen välistä suhdetta**. ”*Se ei o pelkästää et se vahvistuu, vaan se myös muuttuu ja siihen tulee erilaisia asioita mukaan ihan konkreettisesti, kun isä tekee paljon uusia juttuja mitä äiti on vaa tehny.*” Yksi isä koki eron merkittäväksi: ”*Siin on kyl ollu ihan selkeästi eroo. Kun osallistuu enemmän siihen lapsen hoitoo, vaipanvaihtoo ja syöttämisee ja pukemisee ja kaikkii pesuihin ja muihin, se vaan vaikuttaa kyllä.*” Yksi isä koki, että hänen ja lapsen välille syntyi parempi luottamus perhevapaalla olon aikana. Yksi isä oppi tuntemaan lasta paremmin perhevapaan myötä ja kaksi isää oppi tulkitsemaan lapsen tarpeita paremmin, sanattoman viestinnän vahvistuttua. Yksi isä kertoi, että ”*isistä tuli kova juttu*”; ”*Kyl se lähensi meidän välistä yhteyttä ja yleensä ku lapset on enemmän äidin kanssa niin siin helposti tulee olo, et mä oon siel kotona vaa joku apulainen. Et on äiti ja lapsi ja sit on apulainen. Onneksi olin sen ajatellutkin silleen, et mie hyväksyinki sen. Mut sit ku pidin isäkuukauden ni isi saiki vaa tehdä kaiken.*” Yksi isä mietti hetken omaa ja lapsen välistä suhdettaan ja miten perhevapaa on siihen vaikuttanut ja vastaus kuului: ”*No – isin poika – siis se on – en tiää oisko jos en ois jääny kotiin mut nyt se ainaki on!*”

Kysyttäessä **perhevapaan vaikutuksesta parisuhteeseen**, neljä (4) vastaajaa kuudesta koki vaikutuksen positiiviseksi: ”*Onhan se parisuhteelle tehny hyvää ihan varmasti*”, yksi (1) neutraaliksi ”*en usko et sil on ollu mitää vaikutust siihen*” ja yksi (1) negatiiviseksi ”*Uuteen arkeen ja rytmiin pääseminen ja sen ylläpitäminen on aiheuttanut kitkaa*”. Kolme isää sanoi ymmärtävänsä vaimoaan paremmin ja sitä mitä se kotona oleminen on. Kaksi isää kertoi, että vaimo oli pitänyt siitä, kun oli päässyt irrottautumaan hetkeksi arjesta esimerkiksi kaupungille tai ystävien seuraan. Negatiivisia vaikutuksia kokenut isä lisäsi, että ”*jälkikäteen ajateltuna sen vaikutus ei o negatiivinen, koska on vietetty paljon aikaa yhdessä*”.

Kotitöiden jakautumiseen perhevapaa vaikutti kahden (2) isän mielestä vähän. He molemmat sanoivat yrittäneensä perhevapaalla tehdä enemmän kotitöitä kuin aikaisemmin. ”*Ainaki yritin osallistuu kaikkeen enemmän, ja mä luulen et se helpotti vaimoakin.*” Neljän isän mielestä kotityöt jakautuivat kuten ennenkin. Kuitenkin heistä kaksi sanoi tekevänsä tietysti määrällisesti enemmän niitä, kun ovat enemmän kotona, mutta suhteessa kotonaoloaikaan töiden jakautuminen ei ole muuttunut. ”*Kotona ollessa teen niitä hommia, mitä vaimo tekisi jos olisi kotona lasten kanssa.*” Yksi isä, joka ei kokenut kotitöiden jakautumisen muuttuneen, sanoi, että heillä on aina tehty

kaikki yhdessä. Yksi isä taas kommentoi: *”Meil on aina ollu niinpäin et vaimo on ollu aika paljon töissä ja päivittäiset kotityöt on ollut minun vastuul.”*

Kolme vastaajaa koki, että perhevapaalla heillä oli vähemmän **omaa aikaa** kuin ansiotyössä ollessaan. Kaksi isää koki vapaa-aikaa olleen enemmän: *”Isäkuukausivapaalla pystyin käymää lenkillä vaikka lapsen nukkuessa vaunuissa päiväunia.”* Toinen isä kommentoi: *”Lapsilla kun on säännölliset päiväunet ja vanhemmalla lapsellakin kerhot, niin kyl siin tulee enemmän vapaa-aikaa”.* Yksi isä koki vapaa-aikaa olleen saman verran kuin työssä ollessaan.

Kysyttäessä perhevapaan **vaikutusta isien työhön**, nousi esille kaksi eri näkökulmaa; työtehtävät ja oma vointi ja motivaatio. Neljän isän työtehtäviin ei perhevapaalla ollut vaikutusta. *”Samalla tavalla sujui kuin mikä tahansa loma tai poissaolo. Kun jakso oli tiedossa, niin pystyin valmistelemaan asioita etukäteen.”* Yksi isä oli laittanut hakemuksia uusiin työtehtäviin ja perhevapaalla ollessaan, hänelle tuli kutsu sellaiseen tehtävään, joka ei ollut ollut edes haussa. Perhevapaa ei siis tämän isän kohdalla vaikuttanut ainakaan rekrytoimiseen. Yksi isä ei osannut vielä sanoa, miten perhevapaa vaikutti. Yksi isä irtisanoutui työstään, koska työnantaja uhkasi vähentää työntekijältä vastualueita, joka olisi tietysti vaikuttanut myös palkan suuruuteen. Suurin osa isistä kommentoi tämän kysymyksen osalta, että vapaan jälkeen ei olisi tehnyt mieli mennä takaisin töihin. Kaksi isää sanoi vapaan vaikuttaneen positiivisesti: *”Ei ollut yhtään stressiä, ku oli saanu levättyyki kunnolla ku ei ollut tarvinu työasioita mieltii siinä isäkuukaudella.”*

Isiltä kysyttiin, mitä he sanoisivat **perhevapaata harkitseville**. Yksi isä ei halunnut muita neuvoa, mutta koki että perhevapaa on sopinut hänelle: *”Pojan kans on paljon yhdes tehty kaikkea – ehkä hän muistaa sen sitten isona – sitte ku mää oon sen ikänen et mä oikeesti tarvin apua – ni et hän tulee sit iskän kaa touhuumaa.”* Viisi isää kannusti muitakin pitämään perhevapaita: *”Suosittelen, koska isälle ja lapselle tulee enemmän kahden keskeistä aikaa ja äitikin voi käydä jossain ja parisuhde alkaa menemään paremmaks, ku siin on yhteistäki aikaa enemmän. Ja isästä tulee kova juttu siin – vaik se äidin puolelt vähä säälittiki ku isä vaa sai tehdä kaiken, mut kyl se omas sydämessä tuntu kuitenkin niin hyvältä!”* *”Kannattaa pitää niin paljon kuin mahdollista ja varsinki isäkuukausi kannattaa kaikkien pitää ehdottomasti, koska siin ei o sit taloudellista juttuu.”* *”Jos pitää tällasta vapaata, ni kannattaa olla sen lapsen kanssa sit,*

ettei rupee viettämään omaa aikaa, vaa kannattaa hyödyntää se just siltä kantilta ku se on tarkotettuki. Ja äidin taakkaa kannattaa helpottaa, ni äiti tykkää.” ”Sitä aikaa en ikinä vaihtais mihinkää. Se on korvaamatonta.”

Kaikki **isät valitsisivat perhevapaan uudelleen** ja yksi isä onkin jo uudelleen isäkuukaudella. Kaikki siis pitäisivät uudelleen perhevapaata seuraavasta lapsesta, mutta osa eivät välttämättä niin paljon, kuin haluaisivat taloudellisen vaikutuksen takia. Yksi isä tosin sanoo ehdoksi sen, että jos se olisi taloudellisesti mahdollista: *”Niin hyvä mettämies mie en oo et se liha riittäis mettästä – pakko se on tuolt kaupast hakee.”*

6.3 Taloudellinen vaikutus

Perhevapaan taloudellista vaikutusta kysyttäessä, kaikki isät totesivat että tulot olivat pienemmät vapaalla ollessa. *”Vaikutti taloudellisesti erittäin negatiivisesti. Kehittämisen paikka.”* –totesi vanhempainvapaalla (5vkoa) ollut isä. Isäkuukauden ja hoitovapaan (3 kk) esikoisesta pitänyt ja nyt toisen lapsen isäkuukaudella oleva pohti, että *”jos taloudellinen vaikutus ei olisi niin suuri, niin tulisi varmasti pidetty toisen lapsenki kohdalla hoitovapaata.”* Yksi isä kommentoi: *”Isäkuukausi kannattaa kaikkien pitää, kun se taloudellinen menetys ei ole niin suuri. Jos hoitovapaa olisi paremmin tuettu tai jos tuloni olisivat paremmat, niin mielelläni olisin vaikka puoli vuotta hoitovapaalla. Töitten kannalta se järjestyis ja mitään muuta estettä ei ois siihen, mutta rahat ei riitä.”* Kaksi isäkuukauden pitänyttä isää totesi vielä lisäksi, että taloudellisesta notkahduksesta huolimatta, se oli sen arvoista. *”Vaikka siit ois saanu vaa puolet palkasta, ni me oitas jotenkii se kitkuteltu, et mä oisin pystynyt sen pitämään, koska siitä sai niin paljon kuitenkin. Se on lyhyt aika ja isäki saa olla kunnolla lapsen kans.”* Kaksi isää oli tullut siihen tulokseen laskelmissaan, että perhevapaalla oli silti enemmän rahaa, kuin ansiotyössä ollessaan: *”Itse laskin sen niin, et mun alan palkat on niin pienet, et jos oitas pidetty toinen auto ja oisin käyny töissä ja oitais maksettu lapsen hoitopaikka jne, ni aika hyväntekeväisyydeks se töissäkäymiin ois menny.”* isäkuukauden ja 1,5 kk hoitovapaata pitänyt isä totesi. Vanhempainvapaalla 7 kuukautta ollut isä kommentoi: *”Ei se o pelkästää se raha mikä tulee, vaan se mihin se kuluu – töissä sitä vaa menee, kun kävis tupakal, kahvil ja syömäs – nyt vanhempainvapaal se oli enemmänki plussan puolel se homma.”*

6.4 Perhevapaajärjestelmä

Tietoa perhevapaista isät saivat viidessä tapauksessa kuudesta Kansaneläkelaitoksen internetsivuilta. Kaksi isää oli käynyt hakemassa informaatiota Kelan toimistolla. Puolet vastaajista saivat tietoa isälle suunnatuista perhevapaista vaimoltaan. Kaksi vastaajaa kertoi heidän saaneen tietoa neuvolasta, ja yksi oli keskustellut isän perhevapaista työkavereiden kanssa, joilla oli kokemusta vapaista.

Neljän isän **työnantajat suhtautuivat** myönteisesti perhevapaaseen. Joukossa on pisinpiipään (4 ja 5 viikkoa, 4 ja 7 kuukautta) vapaalla olleiden isien työnantajat.

”Loistavasti - hän sano mulle et kai sä nyt semmosen (isäkuukausi) aiot pitää ja kukaan työkavereistakaan ei narissu et miks mä oon poissa vaan kaikki piti itsestään selvänä et mä jään kotii.” Kaksi isää edellä mainituista tosin joustivat työnantajan pyynnöstä ja lyhensivät tai siirsivät vapaataan. Yhden isän työpaikalla on ollut kymmenen työntekijää samoihin aikoihin perhevapaalla ja siitä huolimatta asia on ollut hyväksyttyä. *”Siel on se tuuraussysteemi joka toimii hyvin, et ei aiheuta mitää ongelmia nää poissaolot.”* Yksi työnantaja suhtautui neutraalisti *”Ei siel mitenkää hurrattusen kummemmin mut ei mitenkää vastusteltukaa, et oli ihan niin ku ok.”* ja yhden isän työnantaja varauksellisesti. Työnantaja oli kommentoinut, että *”äitiähän se lapsi tarvitsee”* ja työntekijältä olisi otettu myös vastuualueita pois ja sen takia palkkaa vähennetty. Tämän takia isä sitten irtisanoutuikin työstään.

Haastatelluilta kysyttiin **kehittämisehdotuksia perhevapaajärjestelmään**. Kaikki isät halusivat, että perhevapaata tuettaisiin enemmän niin, että kaikilla olisi mahdollisuus jäädä perhevapaalle: *”..ettei se ainakaa tulojen takia jäis siitä kiinni.”* Yksi isä ehdotti joko hoitovapaan tuen parantamista tai mieluummin vanhempainvapaan pidentämistä: *”Hoitovapaahan on naurettava keksintö ku ei sille kukaan sanotaa normaali duunari pysty jäämää. Se raha on liian pieni. jos oletetaa et töistä saat 1500 ja vanhempainvapaalt 1100 ja hoitovapaalt saat 400 ni tota... - tai sit pitää olla tosi hyvät tulot toisel että pärjää. Ei se kannusta todellakaa jäämää. Siihen toivoisin enemmän yhteiskunnalta tukee. Vanhempainvapaata vois siis pidentää – se on kuitenkin muksu 10kk vaan kun joudut viemään sen tarhaa jos et jää hoitovapaalle – kyl sen vuoden ikäin pitäis ainaki olla ennen ku veisin hoitoo.”* Yksi isäkuukaudesta 3 viikkoa pitänyt isä sanoi kuitenkin, ettei koe suurena väärytenä isäkuukauden tulojen rokotusta, koska siinä ollaankin pois ansiotyöstä. Hän koki järjestelmän muutenkin hyväksi ja piti

siitä, että se on vapaaehtoinen (isäkuukausi) ja että sen pituuden voi aika joustavasti itse valita. Yksi isä mainostaisi isille suunnattuja perhevapaita enemmän ja antaisi isäkuukaudesta ilmoittamiselle enemmän joustoa, ettei sen käyttömahdollisuus mene ohi, jos ilmoitus Kelalle on muutaman päivän myöhässä (kuten kaverillensa kävi). Kolme isää haluaisi selkeämpää joustoa isäkuukauden ja hoitovapaan pitämiseen. ”*Isäkuukauden voisi pitää, vaikka lapset olis välillä hoidossa.*” Yksi isä kannatti mahdollisuutta, jossa molemmat vanhemmat voivat olla yhtä aikaa osittaisella hoitovapaalla niin, että toinen on vaikka maanantain hoitovapaalla ja toinen perjantain, jolloin lapsi olisi esimerkiksi tiistaista torstaihin hoitopaikassa tai sitten kotona, jos vuorotyötä tekevällä vanhemmalla sattuisikin vapaapäiviä arkipäiville. Tämä mahdollisuus pitäisi molemmat vanhemmat kiinni työelämässä, jolloin ei tulisi kynnystä töihin paluuseen kotonaoloajan jälkeen. Perhevapaista aiheutuvat kustannukset työnantajallekin jakautuisivat tällöin tasaisemmin äidin ja isän työnantajien kesken. Yksi isä toivoi porrastusmahdollisuutta tilanteeseen, kun lapsi aloittaa päivähoiton. Porrastus voisi tapahtua kolmen kuukauden jakson sisällä niin, että lapsi olisi ensimmäisinä viikkoina vain yhden päivän hoidossa, seuraavina kaksi päivää jne. Lisäksi vanhemmat jakaisivat lapsen kotihoitopäivät. Käytäntö auttaisi sekä lasta että vanhempia pehmeästi muutokseen; lasta päiväkotihoidon ja aikuista työelämään.

7 TULOSTEN TARKASTELU JA ARVIOINTI

7.1 Tulosten tarkastelu tutkimuskysymyksittäin

Seuraavissa alaluvuissa tutkimustulokset esitetään tiivistetysti. Samalla vastataan tutkimuskysymyksiin.

7.1.1 Isien motivaatio, oma mielenkiinto ja vaikuttaneet tekijät perhevapaaseen

Taustatekijöistä ei noussut merkittäviä yhdistäviä tekijöitä. Lähtökohdasta riippumatta isillä oli motivaatiota ja kiinnostusta perhevapaisiin. Osa isistä oli pohtinut perhevapaalle jäämistä oma-aloitteisestikin, mutta useimmiten informaatio ja keskustelunavaus aiheesta oli tullut puolisoilta. Oma mielenkiinto perhevapaalle jäämiseen oli vahvistunut isillä tiedon myötä ja kannustavia tekijöitä olivat olleet olennaisina seikkoina yhteisen ajan saaminen lapsen ja perheen kanssa. Isillä oli siis sisäistä motivaatiota. Myös lepotauko ansiotyöstä houkutteli monia. Isät tarttuivat perhevapaan mahdolli-

suuteen, koska se oli lapselle ainutkertaista ja isät pitivät lapsen kanssa olemista suuressa arvossa ja pitivät sitä itselleen todella merkityksellisenä.

7.1.2 Perhevapaan vaikutus perheeseen, työhön ja perheen talouteen isien näkökulmasta

Perhevapaa vaikutti perheeseen isien näkökulmasta monin tavoin. Lapsen ja isän välinen suhde lähentyi ja vuorovaikutus syveni. Isät oppivat paljon niin lapsesta itsestään kuin lapsen hoitotoimenpiteistäkin. Isät arvostivat suuresti sitä, että saivat olla lapsensa kanssa ja nähdä hänen kasvavan ja kehittyvän. He kokivat, että perhevapaalla lapsen kanssa oleminen antoi paljon enemmän kuin ansiotyössä ollessa vapaa-aikana lapsen kanssa vietetty aika.

Isät huomasivat perhevapaan vaikuttaneen myös parisuhteeseen positiivisesti. Perhevapaalla ollessaan isät tekivät myös enemmän kotitöitä kuin ansiotyössä ollessaan. Perheen talouteen vapaan vaikutukset koettiin pidemmällä perhevapaalla heikentävinä. Isien työhön perhevapaan pitämisellä ei ollut suuria vaikutuksia ja työnantajien suhtautuminen perhevapaisiin oli pääasiassa myönteistä.

7.1.3 Isien kehittämisehdotukset perhevapaajärjestelmään

Perhevapaajärjestelmään tuli isiltä useita kehittämisehdotuksia. Kaikki vastanneet pitivät tärkeänä, että yhteiskunnan tarjoama taloudellinen tuki perhevapaalla olevalle olisi riittävä, jotta perhevapaalle jääminen olisi kaikille halukkaille mahdollista. Tuokiin haluttiin myös korotuksia, etenkin hoitovapaalla saatavaan kotihoidon tukeen. Isyysvapaaseen liittyvä 30 prosentin ja isäkuukauteen liittyvä 25 prosentin alenema tuloista sai isiltä neutraalia hyväksyntää. Joustavuutta toivottiin sekä isäkuukauden pitämisen ajankohtaan, että perhevapaiden hakuaikoihin. Isälle suunnattujen vapaiden ei haluttu olevan pois äidin mahdollisista perhevapaista. Isäkuukauden mahdollisuus haluttiin säilyttää siitä huolimatta, vaikka lapsi olisikin ollut jossakin välissä ennen isäkuukauden pitämistä hoitopaikassa. Informaatiota isän perhevapaamahdollisuuksista haluttiin tehostettavan ja markkinointia lisättävän. Työnantajilta haluttiin joustoa ja tukea osittaisen hoitovapaan järjestämiseen, niin että työntekijällä olisi oikeus valita esimerkiksi nelipäiväinen työviikko. Lapsen kotihoidosta päivähoitoon siirtymiseen sekä vanhemman työelämään siirtymiseen toivottiin porrastettua joustavuutta.

7.2 Tutkimusprosessin luotettavuuden ja eettisyyden arviointi

Tutkimuksen eettiset kysymykset tulee huomioida tutkimuksen toteutuksen ja tutkimuksen tulosten raportoinnin yhteydessä. Ei ole olemassa tiettyä raamitettua eettisten kysymysten listaa, vaan tutkijan oma herkkyys eettisten kysymysten pohdinnassa korostuu. Olennaista on, että tutkija tunnistaa eettisten kysymysten haasteellisuuden, jolloin voidaan olettaa tutkimuksen olevan eettisesti asiallista. (Eskola & Suoranta 2005, 52.) Tärkeintä tutkimuksen eettisyyttä korostavina teemoina voidaan pitää haastateltavan suostumusta, aineiston keruuseen ja tulosten hyödyntämiseen liittyviä seikkoja, vilpin kieltämistä, haastateltavan yksityisyyttä ja tietojen luottamuksellisuutta sekä tietojen tarkkuutta. Kohdassa 5.1 on selvitetty teemahaastattelumetodi ja sen kulku yksityiskohtaisesti. Isille tuli selväksi ennen haastattelutilannetta, että tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Haastateltaviin oltiin puhelinyhteydessä etukäteen ja heille annettiin riittävästi informaatiota tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta ja käytännön toteutuksesta sekä tulosten käytöstä ja esittämisestä. Ensimmäinen informaatio kerrottiin puhelimitse haastattelusta sovittaessa. Lisäksi kaikille tutkimukseen osallistuneille isille laitettiin sähköpostitse haastattelukutsu. Tiedon ymmärtäminen varmistettiin vielä haastattelutilanteessa. Kaikilta vastaajilta kysyttiin haastattelulupa, jonka he myönsivät tutkijalle kirjallisena. Haastateltavien kanssa käsiteltiin yksityisyyttä ja luottamuksellisuutta koskevat asiat ennen haastattelua. Haastateltavien tunnistettavuus aineiston analysoinnissa ja tulosten esittämisessä häivyttiin käyttämällä kirjainkoodoja.

Laadullisen tutkimuksen arviointi konkretisoituu tutkimuksen luotettavuuteen. Teemahaastattelututkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on tarkasteltava haastattelun lisäksi koko tutkimusprosessia. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 130.)

Kohderyhmää valitessa vaikutetaan tutkimuksen luotettavuuteen. On tärkeää arvioida, mikä ryhmä liittyy parhaiten tutkittavaan aiheeseen, jotta kysymyksiin saadaan luotettavia vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 130.) Tämän tutkimuksen tulokset olisivat aivan erilaisia, jos haastateltavina olisivat olleet esimerkiksi vanhemmat yhdessä.

Koska tutkimuksessa haluttiin nimenomaan selvittää isien kokemuksia perhevapaista, pidettiin tärkeänä, että ainoastaan isät olivat läsnä haastattelutilanteessa.

Luotettavuuden arviointiin kuuluu myös sisäinen ja ulkoinen validiteetti sekä reliabiliteetti. Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan teoreettisten ja käsitteellisten määrittelyjen

sopuointua. Ulkoinen validiteetti kertoo, onko tutkimuksessa tutkittu juuri sitä mitä on ollut tarkoituskin tutkia. Reliabiliteetin ollessa hyvä, tutkimuksen toisto antaisi samankaltaisia tuloksia. (Eskola & Suoranta 2005, 212–213.)

Tutkimuksen teoria tukee teemahaastattelua ja käsitevalidia voidaan pitää hyvänä. Tutkimuksen pääkategoriat liittyivät olennaisesti teemahaastattelun aiheisiin (Hirsjärvi & Hurme 1995, 129). Aineiston sanallisesta runsaudesta päätellen, teoriassa käsitellyt aiheet ja haastattelun teemat olivat isien perhevapaisiin olennaisesti liittyviä aihealueita. Hyvään sisältövalidiin pyrittiin suunnittelemalla teemahaastattelun aihealueet eli teemat ja apukysymykset huolellisesti. Sisältövalidiutta on hyvä varmistaa varautumalla riittävin lisäkysymyksiin jokaisesta teemasta (Hirsjärvi & Hurme 1995, 129).

Tutkimusmenetelmän valinnalla haluttiin vahvistaa tutkimuksen luotettavuutta. Henkilökohtaisilla haastatteluilla varmistettiin, että saatu tieto on peräisin juuri tutkittavilta henkilöiltä. Kyselylomakkeista ei välttämättä olisi voinut tietää kuka niihin on vastannut, isä vai puoliso vai he yhdessä. Lisäksi haastattelumallissa isät saivat omin vapain sanoin kertoa kokemuksistaan, jolloin vastaukset peilaavat juuri heidän omaa kokemustaan aiheista. Kyselylomakkeiden vastaukset olisivat voineet jäädä tyypistetyemmiksi, koska kaikki eivät välttämättä koe olevansa kirjallisessa ilmaisussa vahvoja ja lomakkeeseen laveammin vastatessa olisi vastaajilta kulunut siihen enemmän aikaa, kuin haastattelussa suullisesti ilmaistuna. Haastattelussa oli myös mahdollista tarkentaa kysymyksiä ja korjata mahdollinen väärinymmärrys tai epäselvyys vastauksessa. Luotettavuutta tutkimuksessa lisäsi erityisesti se, että sama henkilö suoritti kaikki haastattelut. On todettu, että jos haastatteliijoita on useampia, myös haastatteliijoista johtuvien virheiden todennäköisyys kasvaa (Hirsjärvi & Hurme 1995, 129). Koska haastatteliijoita oli vain yksi, teemat tuli alustettua samalla tavalla ja niiden merkitys säilyi samana kaikissa haastatteluissa. Teemahaastattelun apukysymykset olivat neutraaleja, eivät johdattelevia, ja kaikille samat. Tutkija ei tuonut esille omia mielipiteitä. Jokainen haastateltava suhtautui haastattelutilanteeseen luontevasti. Kaikkia vastanneita kannustettiin vastaamaan kertomaan kokemuksistaan vapaasti ja itsenäisesti ilman tunnetta, että heidän tuli ajatella tietyllä tavalla.

Vastaukset saatiin tallennettua tarkasti, koska haastattelut nauhoitettiin. Luottamusta haastatteluun lisäsi seikka, että haastatteluaineisto luvattiin hävittää tutkimuksen val-

mistuttua. Palkitsevana tutkija koki, että isät kertoivat omista tuntemuksistaan ja kokemuksistaan hyvinkin vapautuneesti.

Luotettavuutta voidaan tarkastella Eskolan ja Suorannan mukaan monella tavalla. Tutkimustekstiä pidetään ikkunana todellisuuteen. Tutkimuksen käytäntö ja tutkimusteksti eivät koskaan ole täysin yhteneväiset. Siksi onkin tärkeää kuvata mahdollisimman tarkasti miten aineisto on kerätty ja miten se on sen jälkeen analysoitu. (Eskola & Suoranta 2005, 212–213.) Kappaleessa 5 on kuvattu tutkimuksen toteutusta yksityiskohtaisesti ja tarkasti.

Tutkimuksen luotettavuuteen voi vaikuttaa heikentävästi tiedon siirtäminen nauhoista lomakkeisiin, koska eri henkilöt kiinnittävät huomiota eri asioihin ja saattavat löytää samasta aineistosta eri teemoja (Hirsjärvi & Hurme 1995, 130). Luotettavuuden vahvistamiseksi aineiston analyysissä pyrittiin huolelliseen vaihtelyöskentelyyn. Nauhoitetut haastattelut kirjoitettiin ensin täysin sanasta sanaan. Tämän jälkeen vastauksia luettiin paperisesta tulosteesta merkintöjä tehden ja huomioiden olennaiset asiat epäolennaisista tutkimukseen liittymättömistä puheista. Olennaisesta vastaussisällöstä vasta poimittiin pelkistetyt vastaukset, joita verrattiin haastateltujen välillä toisiinsa muodostaen yhteneväisistä vastauksista ryhmiä.

Aineiston riittävyttä on laadullisessa tutkimuksessa mahdotonta määritellä etukäteen. Analyysin kattavuus luotettavuutta mitattaessa tarkoittaa sitä, että tulkinnat eivät perustu satunnaisiin poimintoihin aineistosta. Yleinen ohje on, ettei aineistoa ole syytä ahnehtia liikaa. (Eskola & Suoranta 2005, 215.) Haastateltavien lukumäärä antaa riittävästi pohjaa tulosten analyysille tämän tapaisessa tutkimusraportissa, etenkin kun haastateltavien vastauksissa oli yhteneväisyyksiä.

Parhaimmillaan luotettavalta tuntuvasta tutkimuksesta jää lukijalle todentuntuinen maku. Toisaalta laadullisessa tutkimuksessa on vaarana, että tutkijan oma kokemus tai asenne tutkittavaan ilmiöön sekoittuu vastaajien vastauksiin analyysivaiheessa. (Eskola & Suoranta 2005, 210.) Tässä tutkimuksessa tutkija on pyrkinyt käsittelemään haastatteluaineistoa neutraalilla asenteella, mutta tulosten esittäessä isien kokeneen perhevapaat pääosin myönteisenä, oli tutkijankin hetki pohdittava oman ajatusmaailmansa vaikuttavuutta tuloksiin. Vaikka henkilökohtaiset haastattelut voidaan nähdä luotettavuutta lisäävänäkin tekijänä, on aina mahdollisuus, että haastateltavat kaikesta informaatiosta huolimatta pyrkivät miellyttämään haastateltavaa tietynlaisilla vastauksil-

laan. Etenkin kun tutkijana oli nainen, ja tutkimusten mukaan isät saavat usein ihailua osaksensa toisilta naisilta toimiessaan hoiva-isyttä toteuttavina miehinä (Säkjärvi 2008, 12), on mahdollisuus että isät eivät ole tuoneet negatiivisia kokemuksiaan välttämättä niin paljon esille. Tutkijan on kuitenkin luotettava myös itseensä tutkimuksensa keskeisenä tutkimusvälineenä (Eskola & Suoranta 2005, 210) ja tarkasteltava eri tutkimusvaiheita neutraalisti arvioiden. Tässä tutkimuksessa haastattelutilanteet tuntuivat todella avoimilta ja luontevilta ja isien vastausten sisältömäärä ylitti tutkijan odotukset, joten tämän pohdinnan tuloksena on todettava vastaajien kertoneen kokemuksistaan rehellisesti ja omien tuntemuksiensa mukaisesti. Tutkijan kokemuksiin pohjautuva tunne tutkimuksen tulosten ja todellisuuden vastaavuudesta on luotettava luotettavuuden ilmaisin (Hirsjärvi & Hurme 1995, 130). Tutkimuksessa saatiin vastauksia tutkimuskysymyksiin, joten tutkimuksen luotettavuutta voidaan pitää hyvänä.

8 POHDINTA

Tutkimus osoitti, että perhevapaainstituution kehittäminen edellyttää informaation huomattavaa vahvistamista. Voisi ajatella, että kaikki isät ainakin tietävät heille suunnatuista perhevapaista, mutta kuten brittiläinen tutkimus (Father Institute 2007) osoitti, kaikki miehet eivät välttämättä ole edes tietoisia oikeuksistaan. Yleisemmällä tasolla yhteiskunnassa olisi syytä toistaa jatkossakin erilaisia kampanjoita, joista ”Käytä isyysvapaasi – isyysvapaakampanja 2002–2003” ja ”Perhevapaakampanja 2007–2008” ovat hyviä esimerkkejä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004 a ja 2008). Yhteiskunnallinen keskustelu onneksi on vilkasta ja media on aiheessa aktiivisesti mukana. Kampanjat ja julkisuus pitävät yllä aiheen mielenkiintoa ja ajankohtaisuutta ja keskustelu muokkaa asenteita ja arvoja. Täytyy kuitenkin muistaa yleisen markkinoinnin lisäksi kiinnittää huomiota ”ruohonjuuritason” informaatioon. Tuoreiden perheiden kanssa tiiviisti tekemisissä olevat neuvolat ovat avainasemassa perhevapaainformaation välittämisessä juuri sillä hetkellä, kun asia on ajankohtainen kohderyhmän yksilöille. Kaikki isät eivät valitettavasti kuitenkaan käy neuvolan vastaanotolla säännöllisesti, mutta siitä huolimatta informaation antaminen puolisolalle tavoittaisi varmasti myös lapsen isänkin. Tutkimuksenkin perusteella voidaan sanoa, että vaimot ovat suurin katalysaattori informaation suhteen. Informaation ja markkinoinnin suunnittelussa on syytä huomioida isää motivoivat tekijät, niin sisäiset kuin ulkoisetkin, kuten yhteinen aika lapsen kanssa, parisuhteen hoitaminen, vapaa-aika ansiotyöstä ja perhevapaiden ainutkertaisuus aina kyseisen lapsen kohdalla. Kokemuksellisen tiedon antaminen isil-

tä isille voisi olla innostavaa ja kannustavaa markkinointia, jolla on motivaatiota viritävä vaikutus. Motivoinnissa on syytä huomioida motivaatioteorian mukaisesti ulkoisen motivaation lisäksi sisäinen motivaatio.

Sisäinen vuorovaikutus perheessä on niin parisuhteen, vanhempi-lapsisuhteen kuin perheenkin hyvinvoinnin kannalta todella tärkeää. Ymmärrys ja kunnioitus toista kohtaan lujittaa parisuhdetta. Vanhempien parisuhteen ollessa kunnossa, lapsikin voi todennäköisesti hyvin. Pikkulapsiperheissä esiintyy usein väsymystä ja riitoja ja riittämättömyyden tunteita. Puolisoa on helpompi tukea, kun ymmärtää toisen tilannetta. Perhevapaiden tasaisemmalla käytöllä isien ja äitien kesken on varmasti ymmärrystä lisäävä vaikutus. Kun vanhemmuuden viitta on käytännönkin tasolla molempien vanhempien harteilla, se edistää molemminpuolista ymmärrystä ja jaksamista perheen arjen toiminnoissa. Jaettu vanhemmuus -malli edellyttää molemmilta vanhemmilta aktiivista otetta vanhempana olemiseen ja etenkin toimimiseen.

Kotona olevan vanhemman osaksi jää usein lapsen hoitamisen lisäksi kotityöt. Jos äidit ovat pitkään kotona lapsen kanssa, isän ollessa ansiotyössä, muotoutuu kotitöiden teosta jo rutiinit ja oma roolinsa äidille. Kun äiti palaa takaisin palkkatyöhön, kotityövastuunkin on usein todettu jäävän äideille. Kun isätkin pitävät perhevapaita, he tekevät Salmen ja Lammi-Taskulan (2004, 53) kuten tämänkin tutkimuksen mukaan samalla enemmän kotitöitä. Tästä syntyy lapsellekin esimerkki vastuuta tasa-arvoisesti jakavista vanhemmista.

Taloudellinen puoli ei ollut tutkimukseen vastanneiden isien mielestä niinkään huolestuttavaa isäkuukaudella ja vanhempainvapaalla, mutta hoitovapaalla saatavaan kotihoidon tukeen isätkin kaipaavat korotusta. Tässä kohtaa taloudellisella tuella on myös arvostusta antava merkitys. Jos lapsen hoitoa kotona arvostetaan yhteiskunnassa, silloin siihen löytyy myös taloudellisia resursseja.

Tutkimuksen isät, jotka ovat vanhan perhevapaamallin piirissä, esittivät osin samoja kehitysehdotuksia perhevapaisiin, kuin mitä perhevapaaudistuksessa on tehty. Suuntaus muutoksissa on ollut siis oikea. Silti asenteiden on edelleenkin syytä muuttua perinteisessä perhepolitiikassa, työnantajapuolella, työyhteisössä, perheissä kuin myös yksilötasolla. Isien on noustava äitien rinnalle vaatimaan yhteiskunnalta arvostusta ja tukea lapsen kotihoidolle. Aloitettua suuntausta on siis jatkettava ja saatava isien positiiviset perhevapaakokemukset muidenkin isien kuultavaksi. Kampanjoinnissa voisi

hyödyntää niin sanottua ”vertaismainontaa”, jossa isät kertovat isille, miksi perhevapaan kannattaa hyödyntää.

Työnantajan suhtautuminen tutkimuksen isien perhevapaaseen vaihteli, mutta oli pääasiassa myönteistä. Tästä voidaan päätellä, että työnantajapuoli ei ainakaan suoranaisesti ole esteenä isien perhevapaiden hyödyntämiselle. Toisaalta, jos työnantajapuoli tai työtoverit eivät vapaisiin kannustakaan, saattaa isällä itsellään olla epävarma olo perhevapaalle jäämisen hyväksyttävyydestä työyhteisössä.

Jatkotutkimusaiheiksi nousi monia teemoja. Perhevapaaudistuksen kynnyksellä ensimmäiseksi mieleen tuli haastattelututkimus, jossa vastaajina olisi isiä, jotka ovat käyttäneet perhevapaita ennen ja jälkeen 2013 uudistuksen.

Perhevapaiden markkinointia tehostettaessa on tärkeää olla tietoinen tämänhetkisestä markkinoinnista. Neuvolat ovat yksi tärkeä informaatiokanava perheille myös perhevapaiden suhteen. Voitaisiinkin tehdä esimerkiksi kyselytutkimus neuvolan työntekijöille, jossa kartoitettaisiin, miten he kertovat perhevapaista asiakkaille ja millaista apua tai materiaalia he tarvitsisivat informaation vahvistamiseen. Neuvoloiden työntekijät todennäköisesti kaipaisivat jonkinlaista tukea isien huomioimiseen, sillä Mannerheimin lastensuojeluliiton teettämän internetkyselyn ”Mitä kuuluu isä?” perusteella vain puolet isistä kokivat tulleen tasavertaisesti huomioiduksi neuvolassa (Säkjärvi 2008, 12). Lisäksi isille voitaisiin suorittaa kyselytutkimus aiheesta, mistä he ovat saaneet tietoa perhevapaista ja mistä ja miten he toivovat sitä saavansa.

Olisi myös mielenkiintoista lukea tutkimuksesta, jossa olisi haastateltu lapsia, joiden isät ovat olleet perhevapaalla. Alle 3-vuotias tuskin muistaa kovinkaan paljoa tuosta ajasta, mutta jos isä on ollut perhevapaalla nuorimman lapsen kanssa, niin vanhemmat sisaruksetkin ovat mahdollisesti tuolloin olleet kotihoidossa. Heiltä voisi kysyä kokemuksia ajasta, kun isä on ollut kotona. Lapsen etu yleensä koetaan tärkeimmäksi, olisi siis ehkä syytä kysyä asiasta lapsilta itseltään.

Yksi tutkimusaihe voisi olla myös äitien kokemuksia isien perhevapaista. Äideiltä voitaisiin kysyä isän perhevapaalla olon vaikutuksia eri asioihin. Etenkin jos perheessä on useita lapsia ja isä on ollut perhevapaalla vain jonkun lapsen kanssa, äiti osaisi tarkastella isän perhevapaan vaikutuksia eri näkökulmista kokemustensa valossa.

LÄHTEET

- Antola, M. & Parnila, K. & Skurnik-Järvinen, H. 2006. Perhevapaat käytännönläheisesti. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Aro, E-M. 2013. Helsingin Sanomat 21.1.2013. Eva-Mari Aron kirjoitus ”Vanhempien tulisi jakaa perheen arki tasapuolisesti”.
- Dumas, D. 2008. Isää vailla ja ilman sanoja. Isän merkitys lapsen tasapainossa. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Eerola, P. 2013. Helsingin Sanomat 22.1.2013. Isä, tohtorikoulutettava Petteri Eerolan kirjoitus ”Isän hoiva on lapsen etu”.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Etu-Seppälä, M. 2004. Perhe ja työ. Vanhempainvapaan käyttömahdollisuudet teollisuuden työpaikoilla. Eduskunnan Naiskansanedustajien verkoston julkaisu 4. Helsinki: Kustannusliike Susi.
- Father Institute. 2007. Fatherhood Institute Research Summary: Fathers attending births. Saatavissa: <http://www.fatherhoodinstitute.org/2007/fatherhood-institute-research-summary-fathers-attending-births/> [Viitattu 30.4.2013.]
- Gerhardt, S. 2007. Rakkaus ratkaisee: varhaisen vuorovaikutuksen merkitys aivojen kehittymiselle. Helsinki: Edita Prima.
- Haapakoski, M. & Silvén, M. 2010. Vauvan vuorovaikutus isän ja äidin kanssa. Teoksessa: Silvén, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Haataja, A. 2011. Äitiyslomien kuluja työnantajalle liioitellaan. Yle Uutiset. Helena Ala-Mettälän haastateltavana Kansaneläkelaitoksen johtava tutkija Anita Haataja. Saatavissa: http://www.yle.fi/uutiset/kotimaa/2011/04/aitiyslomien_kuluja_yrityksille_liioitellaan_2512741.html. [viitattu 28.4.2013]

Haataja, A. 2004. Janus - Volume 12, 1/2004. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti. Saatavissa:

http://sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/janus/0104/artikkeli2_0104.pdf [viitattu 22.4.2013].

Hallituksen esitys 111/2012 vp. Saatavissa:

[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/?\\${APPL}=akirjat&\\${BASE}=akirjat&\\${THWIDS}=0.40/1367960500_125851&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/?${APPL}=akirjat&${BASE}=akirjat&${THWIDS}=0.40/1367960500_125851&${TRIPPIFE}=PDF.pdf) [viitattu 20.2.2013].

Halme, N. 2009. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo. Väitöskirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisu.

Henrichsson, M. 2013. Helsingin Sanomat 22.1.2013. Tutkimuskoordinaattori Marjatta Henrichssonin kirjoitus ”Perheen tasa-arvo ei synny kotitöitä kellottamalla”.

Hiilamo, H. 2004. Perhe ja työ. Ruotsin ja Suomen perhepolitiikan vertailua 2000-luvun alussa. Eduskunnan Naiskansanedustajien verkoston julkaisu 4. Helsinki: Kustannusliike Susi.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Juva: WS Bookwell.

Ilmonen, K. 2004. Perhe ja työ. Perheet ja lapset ajan puristuksessa. Eduskunnan Naiskansanedustajien verkoston julkaisu 4. Helsinki: Kustannusliike Susi.

Jansson, R. 2013. Helsingin Sanomat 21.1.2013. Kaksosten koti-isänä olleen Robert Janssonin kirjoitus ”Tukijärjestelmät ohjaava isät töihin ja äidit kotiin”.

Kaila-Behm, A. 1997. Miehestä esikoisen isäksi. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja e. Yhteiskuntatieteet 49. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.

Kansaneläkelaitos. 2013a. Muutoksia Kelan etuuksiin 2013. Korotuksia perhe-
etuuksiin. Tiedote 29.12.2012, päivitetty 2.1.2013. Saatavissa:
www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/191212104858ML?OpenDocument [viitattu
5.2.2013].

Kansaneläkelaitos. 2013b. Isän vapaat. Isyysvapaa uudistui 1.1.2013. Saatavissa:
<http://www.kela.fi/isan-vapaat> [viitattu 5.2.2013].

Karila, I. 1989. Siirtymä vanhemmuuteen. Jyväskylän yliopiston psykologian laitok-
sen julkaisuja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskeskus.

Kivimäki, R. 2009. Englanninkielinen Work and Parenthood –artikkeli akateemisessa
väitöskirjassa Vanhemmuus työpaikoilla. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy –
Juvenes Print.

Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli,
R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Juva: WS Bookwell Oy.

Kontula, O. 2009. Parisuhdeonnen avaimet ja esteet. Väestöliiton perhebarometri
2009. Helsinki: V-L Markkinointi Oy, s. 70–74.

Kouvo, A. & Silvén, M. 2010. ”Pehmeä lämmin syli mihin mennä” Isän ja äidin tapa
mieltää kiintymyssuhteita. Teoksessa: Silvén, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet. Polku
lapsen suotuisaan kehitykseen, s. 114–123.

Kristeri, I. 1999. Näe minut. Vanhemmuus ja lapsen kohtaaminen. Hämeenlinna: Ka-
risto Oy.

Kuntatyönantajat. 2011. Työ ja perhe. Lakimuutoksia vuoden 2007 alussa. 22.9.2011.
Saatavissa: [http://www.kuntatyönantajat.fi/fi/tyoelaman-
kehittaminen/tyo%20ja%20perhe/Sivut/default.aspx](http://www.kuntatyönantajat.fi/fi/tyoelaman-kehittaminen/tyo%20ja%20perhe/Sivut/default.aspx) [viitattu 5.2.2013].

Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta 2012/903.

Lammi-Taskula, J. 2012. Isät perhevapaalle! Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen blogi. Saatavissa: <https://blogi.thl.fi/blogi/-/blogs/isat-perhevapaalle-> [viitattu 3.2.2012].

Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2009. Työnjako ja tyytyväisyys parisuhteeseen pikkulapsiperheissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Yliopiston kirjapaino.

Lammi-Taskula, J. & Varsa, H. 2001. Vanhemmuuden aika. Vanhemmuuden tukemisen käytännöt ja haasteet osana neuvoloiden ja päiväkotien työtä. Stakesin Aiheita-monistesarja 7/2001. Helsinki: Stakesin monistamo.

Lähteenmaa, J. 2013. Helsingin Sanomat 19.1.2013. Helsingin Sanomien toimituspäällikkö Jaakko Lähteenmaan kirjoitus ”Isän paikka on kotona”.

Moilanen, P. & Räihä, P. 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Juva: WS Bookwell Oy.

Nieminen, K. 2003. Perhevapaat. Helsinki: WS Bookwell.

Ojala, M. 1993. Varhaiskasvatuksen perusteita ja haasteita. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Paajanen, P. Parisuhde koetuksella. Väestöliiton perhebarometri 2003. Helsinki: Vammalan kirjapaino Oy.

Porio, A. & Porio, I. 2007. Lujan liiton salaisuus. Helsinki: Kotimaa-yhtiöt Oy / Kirjapaja.

Pääkkö-Matilainen, K. 2013. Helsingin Sanomat 22.1.2013. Katri Pääkkö-Matilaisen kirjoitus ”Aitoa valinnanvapautta lasten hoidon järjestämiseen”.

Rajala, K. & Ruoppila, I. 1983. Nuori lapsiperhe. Erikoisen odotusajalta tämän ensimmäisen ikävuoden lopulle. Mannerheimin lastensuojeluliiton lapsiraportti A42.

Ruohotie, P. 1998. Motivaatio, tahto ja oppiminen. Helsinki: Edita.

Sairausvakuutuslaki. 21.12.2004/1224.

Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. 2010. 6+6+6–malli vanhempainvapaan uudistamiseksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Päätösten tueksi -julkaisu 1/2010. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79834/2f6cd5ed-58a1-490b-b365-937caa90fb1b.pdf?sequence=1> [viitattu 12.2.2013].

Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. 2004. Puhelin, mummo vai joustava työaika? Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Salo, S. & Tuomi, K. 2008. Hoivaa ja leiki, vauvan ja vanhemman vuorovaikutus. Psykologien kustannus Oy.

Saraja, S. 2013. Helsingin Sanomat 22.1.2013. Sairaanhoidtaja, filosofian maisteri, opettaja Suvi Sarajan kirjoitus ”Lapsi tarvitsee molempien vanhempien hoivaa”.

Savolainen, J. & Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2004. Elämän kirjoja työpaikoille. Käsikirja työn ja perheen yhteen sovittajille. Stakesin Työn ja perheen yhteensovittamisen kehittäminen työyhteisöissä –hanke. Helsinki: Stakes.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2008. Perhevapaakampanja 2007–2008. Loppuraportti. Eloranta, M.. (toim.). Helsinki: Yliopistopaino.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2004. Käytä isyysvapaasi! Isyysvapaakampanja 2002–2003. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2003:16. Helsinki: Edita Prima Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Oppaita 2004:14. Helsinki: Edita Prima Oy.

Sundell, C. 2009. Jaettu vanhemmuus tukee äitiyttä ja koituu koko perheen hyväksi. Pro gradu -tutkielma. Saatavissa: <http://www.teologia.fi/opinnaytteet/pro-gradut/432-sosiaalieettinen-tarkastelu-osoittaa-ettaettu-vanhemmuus-tukee-iytta-koituu-perheen-hyv?format=pdf> [viitattu 23.4.2013].

Suutarinen, J. 2004. Perhe ja Työ. Kommentti Minna Etu-Seppälän alustukseen Vanhempainvapaan käyttömahdollisuudet teollisuuden työpaikoilla. Eduskunnan Naiskansanedustajien verkoston julkaisu 4. Helsinki: Kustannusliike Susi.

Säkäjäarvi, M. 2008. Mitä kuuluu isä? Mannerheimin lastensuojeluliiton isäkyselyn tulokset. Sosiaalikehitys Oy. Saatavissa: <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/70edac0876ba22f10aadfeaae1b5de74/1367239931/application/pdf/6422456/Is%C3%A4kyselyn%20tulokset%20Sosiaalikehitys%20Oy%20051108.pdf> [viitattu 26.4.2013].

Tarkka, M.-L. 1996. Äitiys ja sosiaalinen tuki. Ensisynnyttäjän selviytyminen äitiyden varhaisvaiheessa. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Tasa-arvolaki. 8.8.1986/609.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2010. Meille tulee vauva. Opas vauvan odotukseen ja hoitoon. Helsinki: Erikoispaino Oy.

Tilastokeskus. Avioliittojen ja avioerojen määrä 1965–2011. Saatavissa: <http://www.tilastokeskus.fi/hae?q=avioerot&submit=+Hae+> ja <http://pxweb2.stat.fi/Dialog/Saveshow.asp> [viitattu 13.3.2013].

Toimihenkilökeskusjärjestö STTK 2013. Sankari-isä –kampanjan mainosvideo. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/sankari-isa-video_puhuttaa__miehia_houkutellaan_lastenhoitoon_naisten_huomiolla/6485711 [viitattu 24.4.2013].

Turunen, J. 2013. Helsingin Sanomat 21.1.2013. Jouko Turusen kirjoitus ”Aika lapsen kanssa on antoisaa”.

Työsopimuslaki. 26.1.2001/55.

Väestöliitto. Eronneisuus lapsiperheissä. Saatavissa: http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkeja/tilastotietoa/perheet/eronneisuus_lapsiperheissa/ [viitattu 13.3.2013].

Walther, H. 2013. Helsingin Sanomat 21.1.2013. Herbert Waltherin kirjoitus ”Missä ovat edellytykset?”.

Liite 1

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

KUTSU

Saara Keisala

10.1.2013

Arvoisa vastaanottaja

Olen tekemässä opinnäytetyötä, joka kuuluu Kymenlaakson ammattikorkeakoulun terveydenhoitoalan opintoihin. Minulla on hankkeistussopimus opinnäytetyöstä työelämän osapuolen kanssa ja tarkoituksena on hyödyntää tutkimustuloksia neuvoloiden terveydenhoitajien käytännön työssä. Opinnäytetyöni aihe on ”Isien kokemuksia perhevapaista”. Työni tavoitteena on saada tietoa siitä, miten isät ovat kokeneet käyttämänsä perhevapaat. Edelleen minua kiinnostaa, miten isät ovat järjestäneet työnsä ja miten he kokevat lapsensa hoidon. Pysin selvittämään millainen merkitys perhevapaalla on isälle itselleen ja perheelleen. Lisäksi haluaisin tietää, miksi isät ovat päätyneet käyttämään perhevapaita. Mahdollisista kehittämistarpeista olisin myös kiitollinen.

Opinnäytetyötäni varten haastattelen kuutta (6) isää, jotka ovat olleet perhevapaalla (isäkuukaudella ja/tai vanhempainvapaalla ja/tai hoitovapaalla). Haastattelu kestää noin tunnin ja tapahtuu sopimuksen mukaan. Kerätyn aineiston (teemahaastattelun nauhoitetut taltiointit) säilytän litteroinnin ajan lukollisessa tilassa. Taltioidut nauhoitukset ovat ainoastaan minun käytössäni. Aineisto tuhoetaan opinnäytetyön päätyttyä. Aineistoa raportoidaan siten, että haastateltavia ei voi tunnistaa.

Pyydän ystävällisesti Sinua osallistumaan haastatteluun. Kokemuksesi ja näkemyksesi perhevapaasta ovat ensiarvoisen tärkeitä kerätessäni tietoa opinnäytetyötäni varten ja ne saattavat osaltaan edistää isien perhevapaiden käyttöä.

Tutkimusta varten antamasi tiedot säilytän siis ehdottoman luottamuksellisesti. Toivon sinun suhtautuvan myönteisesti haastattelukutsuun.

Ystävällisin terveisin

Saara Keisala

HENKILÖKOHTAINEN SUOSTUMUS

Olen saanut riittävästi tietoa Saara Keisalan tutkimuksesta ”Isien kokemuksia perhevapaista”.
Se sisältyy Kymenlaakson ammattikorkeakoulun terveydenhoitajan tutkintoon.

Ilmoitan osallistuvani haastatteluun

Paikka ja aika _____

Henkilön allekirjoitus _____

Nimen selvennys _____

Sähköpostiosoite _____

ISIEN KOKEMUKSIA PERHEVAPAISTA -TEEMAHAASTATTELURUNKO

Taustatiedot

1. Mikä on ammattisi, koulutustaustasi ja ikäsi?
2. Kauanko olet ollut isäkuukaudella/vanhempainvapaalla ja koska?
Minkä ikäinen lapsesi oli tuolloin ?

Isien motivaatio

3. Kuka/mikä sai sinut ajattelemaan jäämistä perhevapaalle?
4. Miksi tulit valinneeksi perhevapaan?
5. Mistä sait tietoa perhevapaista?
6. Valitsisitko uudelleen perhevapaan?
7. Mitä sanoisit perhevapaata harkitseville, onko sinulla erityisiä vinkkejä?

Perhevapaan vaikuttavuus perheeseen, työhön ja perheen talouteen

8. Miten koit perhevapaan a) hyvät ja b) huonot puolet
9. Miten koet perhevapaan vaikuttaneen isyyden tunteisiisi?
10. Miten koet perhevapaan vaikuttaneen sinun ja lapsen väliseen suhteeseen?
11. Miten koet perhevapaan vaikuttaneen parisuhteeseen?
12. Miten koet perhevapaan vaikuttaneen kotitöiden jakautumiseen ?
13. Onko sinulla ollut omaa aikaa perhevapaalla enemmän/vähemmän/yhtä paljon kuin ansiotyössä ollessasi?
14. Miten perhevapaa vaikutti taloudellisesti?
15. Miten koet perhevapaan vaikuttaneen työhösi?
16. Miten työnantajasi suhtautui perhevapaaseen?

Kehittämissuhteet perhevapaajärjestelmään

17. Onko sinulla kehittämissuhteita koskien perhevapaata?
18. Vapaa sana